

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Rituály hokejových fanoušků: případová studie
hokejového týmu Čestice**

Šárka Rojková

Bakalářská práce

2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 29. března 2012

.....
Šárka Rojková

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi věnovali svůj čas, poskytli potřebné informace a umožnili vytvořit tuto práci. Jmenovitě bych chtěla poděkovat doc. Mg.A. Tomáši Petráňovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, cenné rady a připomínky v průběhu přípravy této práce. Dále také děkuji všem pracovníkům knihoven, které jsem během této práce navštívila, za jejich odbornou výpomoc. V neposlední řadě také děkuji zaměstnancům obecního úřadu Čestice, svým informátorům a hokejovému týmu HC Čestice za jejich trpělivost, se kterou odpovídali na mé otázky.

Anotace

Lední hokej je zajisté jednou z nejkrásnějších kolektivních her a současně i jedním z nejpoblárnějších a nejrozšířenějších sportů naší planety. Díky své velké přitažlivosti si získal oblibu mezi diváky i hráči téměř po celém světě. Svou stopu zanechal také v malé vesničce Čestice, kde se již hraje téměř 60 let. Tato bakalářská práce se zabývá rituálním chováním fanoušků a hráčů ledního hokeje, sportem obecně, sociálními vazbami a sportovním vyžitím ve vesničce Čestice. Stěžejním tématem práce však zůstávají rituální praktiky fanoušků a hráčů během hokejových utkání HC Čestice.

Klíčová slova

sport, lední hokej, fanoušci, rituál, Čestice

Title

The rituals of hockey fans: a case study of the hockey team Čestice

Annotation

Ice hockey is certainly one of the most collective games and also one of the most popular and favorite sports on our planet. With its large attraction has gained popularity among spectators and hockey players all over the world. It also left its mark in the small village Čestice, where it is played nearly 60 years. This thesis is concerned with ritual behavior of fans and players of ice hockey, sports in general, social ties and sport facilities in the village Čestice. The central theme of the work remain the ritual practices of fans and players during a hockey game HC Čestice.

Keywords

sport, ice hockey, fans, ritual, the town of Čestice

OBSAH

1	ÚVOD	9
2	METODOLOGICKÁ ČÁST	11
3	VYMEZENÍ POJMŮ	14
3.1	Rituál.....	14
3.1.1	Rituál v moderní společnosti	15
3.1.2	Přechodové rituály dnešní doby	16
3.2	Sport.....	18
3.2.1	Historický vývoj sportu	20
4	ZROZENÍ HOKEJE	24
5	OBEC ČESTICE, ZKOUMANÉ TERITORIUM	26
5.1	Historie založení Čestic	26
5.2	Počátky hokejového klubu Čestice	26
6	HRAJE SE HOKEJ	29
6.1	Hokejové utkání.....	29
6.2	Ztotožnění s hokejisty	31
6.3	Rituální charakter zápasu.....	35
6.4	Pověry na lední ploše.....	36
6.5	Hokejové utkání jako divadelní představení	41
7	KATEGORIZACE FANOUŠKŮ	44
7.1	Místo žen v hokeji.....	47

8	ZÁVĚR.....	50
9	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	52
10	PŘÍLOHY	54
10.1	Seznam hlavních informátorů	54
10.2	Fotografie	55

1 ÚVOD

Nikdy bych nešel s davem; nikdy bych neplakala na veřejnosti; nikdy bych nezpíval před cizími lidmi; nikdy bych nepolíbil jinou; nikdy bych neobjala někoho, koho neznám – nebýt hokeje.

To jsou slova z „dojemné“ reklamy, jenž potvrzují, že jsme skvělý národ, který se umí semknout a investovat do fandění stejně tolik sil, jako jeho oblíbenci do svého sportovního výkonu. Tato oblast zahrnuje tolik tajemství, že byla dobrým tématem pro zpracování mé bakalářské práce. Spektrum této „sportovní kultury“ je ale natolik obsáhlé, že jsem se rozhodla vypracovat studii rituálů hokejových fanoušků, hráčů ledního hokeje a sociálních vazeb v teritoriu, které je mi z hlediska výzkumu k dispozici.

V malé vesničce zvané Čestice, nedaleko města, kde bydlím, je všestranné hřiště. Každou zimu se zde uměle vytváří přírodní led. Okolo hřiště se postaví mantinely a urovná se plocha. Pak už se jen netrpělivě čeká, až přijdou první mrazíky, hřiště se vylije vodou a hokejová sezona může začít.

Když jsem se stala jedním z diváků hokejových zápasů, natolik mě to zaujalo, že jsem si právě toto téma vybrala pro svou bakalářskou práci. I když jsem se sportu začala aktivně věnovat teprve nedávno, ona silná atmosféra při sledování napínavých hokejových zápasů, ať už na přírodním ledě či na hokejovém stadionu, si mě naprosto získala. Právě to mě vedlo ke zpracování této práce.

Jedním z pojmů, kterým bych se chtěla ve své práci zabývat, je zmiňovaný sport. V dnešní době se značná většina lidí zabývá určitým druhem sportu, ať už aktivně nebo pasivně. I když si to málokdo uvědomuje, v dnešním životě pro nás sport hraje významnou roli. Poutá pozornost milionů lidí po celém světě, je jednou z hlavních složek všech mediálních zpráv a také nedílnou součástí naší společnosti. Ke každému sportu, kromě jeho aktivních účastníků, patří i příznivci, fanoušci a v neposlední řadě i jejich sportovní rituály, což je jedno z dílčích témat této práce. Jak by se mohlo zdát, pojmy sport a rituál jsou značně odlišné, ačkoliv ve skutečnosti mají mnoho společného. Stejně jako sport, tak i rituály jsou důležitou

součástí naší společnosti. Provází nás celým naším životem, prostupují společností od jejich počátků až do současnosti. Celou řadu rituálů můžeme objevovat v různých činnostech, přičemž každý z rituálů má svá určitá pravidla a zákonitosti. Záměrem této práce je tedy studium vzájemného vztahu sportu a rituálů u fanoušků ledního hokeje a samotných hráčů.

Jak vlastní název „Rituály hokejových fanoušků – případová studie hokejového týmu Čestice“ napovídá, práce se soustředí na vnímání průběhu hokejového utkání jako určitého typu rituálu. Týká se tématu hokeje, hokejových fanoušků a jejich rituálů, historickým vývojem sportu a současně se snaží objasnit význam i funkci subjektivních rituálů jednotlivých hráčů a fanoušků. Zabývá se zejména významem hokejového utkání pro místní fanoušky, jejich přípravou na zápas a podporou hráčů, užíváním různých gest a symbolů. Můj výzkum se soustředil také na rituální chování hokejistů. Jak se na zápas připravují, jaké „rituály“ před zápasem, během, nebo po zápase praktikují, či jestli v jejich chování hraje úlohu také pověřivost. Další část práce je zaměřena na interpretaci rituálů v dnešní době, podobnosti hokejového zápasu ve sféře sportu s divadelním představením a v neposlední řadě také na účast žen při hokejových utkáních.

Danou problematiku sportovních rituálů se v dosavadních publikacích pokusila zaznamenat jen malá část badatelů, proto jsem se zaměřila především na analýzu vlastních dat, která vychází z vlastních výzkumů provedených ve značné míře na hokejových stadionech a zimních hřištích. Jsou zde zahrnuty mé vlastní postoje, výpovědi informátorů a výsledky výzkumů, téměř bez jakéhokoliv předešlého ovlivnění.

2 METODOLOGICKÁ ČÁST

V důsledku toho, že hokejová utkání čestického týmu probíhají na menších stadionech, přírodních ledních plochách či na stadionech zapůjčených od okolních měst jen v zimním období, prováděla jsem svůj výzkum především v zimním semestru 2011-2012, zejména v období od listopadu do února, kdy probíhá hokejová sezóna. V tomto období, a podle potřeby i mimo zimní semestr, jsem své téma prodiskutovala se svými stálými respondenty, kterými jsou v první řadě místní fanoušci a hráči hokejového týmu Čestice. Snažila jsem se tázat také fanoušků z jiných okresů, abych měla objektivní přístup, objasnila, co je pro čestický tým specifické, a mohla tak svá data lépe analyzovat. Těchto fanoušků ale nebylo mnoho a do výzkumu nebyli zařazeni. Zájem byl soustředěn pouze na vesnické družstvo Čestic, které letos hraje Rychnovsko-ústeckou okresní ligu, i když předpokládám, že u „skalních fanoušků“ na větších ligových zápasech by bylo snazší a zřetelnější zaznamenávat jejich rituály, jejichž projev je současně i specifitější než u menších hokejových družstev.

Jako vhodnou metodu pro svůj výzkum jsem zvolila zúčastněné pozorování. Zúčastnila jsem se téměř všech zápasů, které proběhly mezi čestickým týmem a týmy soupeřů. Pomocí poznámkového bloku a fotoaparátu jsem si zaznamenávala, jak se okolní fanoušci chovají, jak reagují na hokejové utkání, co mají na sobě a jak často navštěvují zimní stadion. Pozornost jsem však věnovala i samotným hráčům, jejich projevům, specifickým praktikám během zápasu, jejich vystupování na veřejnosti, týmové práci a dalším prvkům, jako byl například dres, pokřiky, barvy, gesta atd. Předpoklad, že tato metoda mi pomůže lépe si představit, jak závažné je pro mnohé fanoušky téma sportu a jakou mu přisuzují hodnotu ve svém životě, se ukázal jako správný.

Další metodou, kterou jsem zpočátku chtěla zvolit, byl dotazník. Tuto metodu jsem ale v průběhu výzkumu zavrhl, a to z toho důvodu, že osobní kontakt s respondenty do mé práce přinesl daleko víc poznatků než dotazníková metoda. Prostřednictvím osobního kontaktu jsem mohla pozorovat různá gesta, úsměvy a jednání respondentů při mém zpovídání, což mi mnohé napovědělo. Zjistila jsem

i pár záležitostí, například co se týče osobních rituálů a pověr, o kterých část mých informátorů často ani nevěděla. Podle různých gest a výrazů bylo také zjevné, že dotazování týkající se osobních rituálů, není některým hráčům či fanouškům nikterak příjemné.

Největším přínosem mé práce byl zajisté rozhovor. Jednalo se o strukturovaný i polostrukturovaný rozhovor s jednadvaceti respondenty. Byli to především fanoušci středního věku, mezi 25 až 40 lety, kteří se účastní hokejových utkání pravidelně. Poté jsem se zaměřila i na skupinu mladších fanoušků a skupinu starších 40 let. Dále jsem provedla také rozhovory s hokejisty. Zde jsem měla osmnáct informátorů.

Z uskutečněných rozhovorů jsem po celkovém zhodnocení vybrala vždy nejzajímavější odpovědi, které jsem zahrнула do své práce v doslovném znění. Pomocí rozhovorů jsem se dozvíдалa mnoho zajímavostí týkajících se pověřivosti, prováděných rituálů, ať už u fanoušků nebo hokejistů, dále také informace o četnosti návštěv a oblíbenosti hokejového zápasu u místních fanoušků. Výzkumné otázky byly kladeny jednoduše a výstižně, velmi často polostrukturovanou formou.

Ve všech svých zaznamenaných rozhovorech jsem pro lepší zachování anonymity použila pouze jména hráčů či fanoušků. V některých případech, kdy dotazovaní nechtěli být zveřejňováni, jsem místo jména uvedla pouze pohlaví a věk, popřípadě i povolání dotazovaného.

Část rozhovorů byla uskutečněna veřejně, především na zimních stadionech nebo při dopravě na zápas, kde jsem se scházela s fanoušky českého týmu. Se samotnými hráči jsem se scházela po odehraném zápase v české hospůdce. Při zpovídání na mě zprvu působili velice rozpačitě, domnívám se, že se chvílemi i povyšovali nad spoluhráče, snažili se být vtipní a nebyli upřímní. Proto jsem poté zvolila taktiku zpovídání každého hokejisty zvlášť na předem domluvených schůzkách.

Záměrem celého šetření bylo zodpovědět následující klíčové otázky této práce, kterým bylo podřízeno i vedení rozhovorů:

1. Jaký mají fanoušci hokejového týmu Čestice vztah k hokejovému utkání, jak se na něj připravují a jaký pro ně má význam?
2. Je součástí hokejového utkání i rituální složka? Ztotožňují se čestičtí fanoušci se svými hokejisty?
3. Jaké rituální praktiky ovlivňují jednání hráčů ledního hokeje během zápasu? Přežívají i v současné době mezi hráči hokeje pověry?

K lepšímu zmapování počtu účastníků ledního hokeje a jejich věku mi dopomohl poznámkový blok a pozdější analýza prodaných lístků, kde si účastníci ledního hokeje mohli koupit studentskou vstupenku, vstupenku pro dospělé, nebo vstup pro důchodce.

3 VYMEZENÍ POJMŮ

3.1 Rituál

Rituál (z latinského *ritualis* = obřadný) je běžně definován jako způsob chování založený na tradičních pravidlech. Podle R. A. Rappaporta je to poslušnost jednání, kterou si účastníci nevytvářejí na místě sami, ale naopak více či méně přesně následují řád, který byl zaveden jinými aktéry. (Rappaport, 1988) Pojem rituál je velmi blízký pojmům obřad a ceremoniál. Díky své opakovatelnosti slouží rituál k upevnění společenské organizace a norem.

Obecněji je rituál definován jako sociální stránka nebo sociální pojetí náboženství. Je to jakýsi společenský proces, který dává představám o nadpřirozeném a posvátném jeho konkrétní význam. Můžeme tedy předpokládat, že rituály jsou veřejné události s určitými pravidly, v nichž působí vztah mezi pozemskou a duchovní sférou.

První popisy vysvětlovaly rituál jako projev, kdy společnost uctívá sama sebe, a zdůrazňovaly integrující funkci rituálu. Dalším názorem je, že rituály legitimizují moc a současně také poskytují účastníkům silné emoční prožitky. Rituály jsou podstatnou součástí všech kultur a náboženství, jejichž prostřednictvím se účastníci ujišťují, že k sobě patří a mohou se na sebe spolehnout. Při některých rituálech může dojít až k vytržení formou extáze, což je často podporováno hudbou, zpěvem, tancem, osvětlením, užíváním různých symbolů, někdy i drog apod.

Rituály mají tedy jakousi stmelovací funkci, pomáhají držet dané společenství pohromadě, a to pomocí různých symbolů, písní a dalších aspektů. Každá společnost má své určité rituály, odlišné od ostatních skupin, ale význam mají rituály společný. Udržet danou skupinu nebo společenství pohromadě.

Tento poznatek se uplatnil i při mém výzkumu, kdy jsem zjišťovala, jak různé rituální předměty, gesta, pokřiky či chování, fanoušky stmelují v jeden celek. Různé druhy rituálních předmětů a funkcí byly typické pro celou společnost daných fanoušků, nehledě na jejich věk či pohlaví. I když se celá skupina fanoušků dále dělila podle význačnosti a způsobů interpretace, podle četnosti návštěv hokejového

stadionu, podle pohlaví nebo věku, z celkového hlediska byli jednou velkou skupinou, která drží při sobě. Všichni tito fanoušci fandí svému týmu, a tudíž mají všichni stejný bod zájmu, který je sjednocuje.

3.1.1 Rituál v moderní společnosti

Prakticky pokaždé, když se mluví o rituálech, většina lidí si vybaví obrázek, který připomíná dávné doby, šamanské tance, kouřové signály, drnčení bubnů a rituální zápasy. Často se mluví o „domorodých“ nebo „primitivních“ kulturách, které mají nespočetné množství rituálů, o nichž jsme se dočetli v mnohých odborných publikacích. A to ať už se jedná například o rituály na přivolání dešťů, hojnost úrody, dobrý lov či slavnostní ceremoniály, ale také rituál obřízky a další. V moderních společnostech se o rituálech příliš často nemluví. Není tomu proto, že by pro rituály nebylo v novodobé společnosti místo. Nejspíš je to tím, že si je málokdo v dnešní době uvědomuje a přikládá jim důležitost rituálů. Někteří vykonávané činnosti spojené s rituály chápou jako běžnou věc vykonávanou automaticky a nad jejich rituálním charakterem vůbec nepřemýšlí.

V moderních společnostech jsou rituály často nejednoznačné. Například státní vlajky jsou dostatečně mnohoznačné, aby dokázaly vytvořit jakési symbolické pouto a smysl pro společenství mezi lidmi, kteří jsou velmi rozdílní a zastupují rozporuplné zájmy. To znamená, že obyvatelé mohou vlajku interpretovat různými způsoby a nacházet k ní různý vztah podle svých osobních zkušeností. Tímto způsobem mohou státní rituály fungovat jako symboly, které vedou ke kolektivnímu jednání. (Eriksen, 2008: 272)

Obdobným způsobem můžeme interpretovat celou řadu dalších předmětů, jako třeba barvy, čísla, symboly a jiné. Pro každého mohou znamenat něco trochu odlišného, ale kolektivní jednání svědčí o tom, že takovéto symboly mají do určité míry stejný význam.

Dnešní společnost zahrnuje velké množství rituálů, o kterých nemáme ani potuchy. Jsou všude kolem a záleží jen na nás, jestli jim budeme věnovat

dostatečnou pozornost. Podle Eriksena (Eriksen, 2008: 273) jsou nejvýznamnější rituály v současném světě nepochybně právě ty, které souvisejí se sportem.

3.1.2 Přechodové rituály dnešní doby

U přechodových rituálů je jejich smysl chápání podobný jako u rituálů obecně. Většina lidí se domnívá, že přechodové rituály u nás neexistují. To ale není až tak úplně pravdou. Rituály přechodu jsou v každé společnosti a i dnes se objevují všude kolem nás, avšak v moderních společnostech význam přechodových rituálů v průběhu dějin poněkud upadl.

Rituály přechodu jsou takové rituály, kde se jedinec účastní určitého přechodu z jedné kategorie do kategorie druhé. Například při dospívání, kdy se z dívky stává žena, při svatbě, křtinách, pohřbu nebo při biřmování, což si v dnešní době pamatuje jen malá část lidí. I když se dříve jednalo o společenskou událost s velkým významem, biřmování a křtiny už pomalu ztrácejí na významu. Můžeme to přikládat častému vzájemnému vztahu neboli až sepjatosti rituálu s náboženstvím, jehož význam v každodenním životě Evropanů pomalu klesá. Pro lidi už náboženství není tak důležité, jak bylo dříve. Alespoň ne v Evropě. Dalším faktorem ovlivňujícím úpadek těchto rituálů může být skutečnost, že většina jedinců připisuje větší důležitost rituálům, při kterých dochází k přechodu od jednoho statusu ke statusu druhému, než rituálům pro přechod z jedné kategorie do kategorie druhé. (Eriksen, 2008: 85)

V dnešní době zauímají rituály důležité místo právě ve sportu. I v této oblasti můžeme objevit praktiky související s rituály přechodu. Například při začlenění nového hráče, který se svým působením v hokejovém či jiném družstvu teprve začíná. On sám se musí oprostít od stávající společnosti, v níž žil a postupně se sblíží se skupinou okolních hráčů. Pomocí přechodového rituálu, který se zde nachází především ve formě peněžité úhrady při vstupu do týmu a také prostřednictvím koupě nového sportovního vybavení a častých tréninků, se nový člen postupně začleňuje do svého budoucího družstva. Oddělí se od své dřívější skupiny, tráví více času se spoluhráči, kteří mají svůj vlastní rozpis tréninků

a utkání. Každý nový člen, jenž se rozhodne hrát hokej za určitý tým, tento rituál přechodu musí splnit. Ale nemusí to nutně být úplný nováček. Může se jednat i o hokejistu, který chce přestoupit do jiného týmu. I ten musí splnit určité podmínky, týkající se přechodu z jedné společenské kategorie do druhé.

S tématem přechodu úzce souvisí koncept liminární fáze z Turnerovy knihy *Průběh rituálu* (Turner, 2004). Zde autor popisuje liminární, neboli přechodovou fázi rituálů na svátku Halloweenu. Děti se při něm převlékají do různých masek zbojníků, lupičů či katů a chodí si dům od domu pro sladkosti. Tyto masky jim zajišťují anonymitu, takže nikdo netuší, čím přesně tyto děti jsou. Stejně jako i u ostatních rituálů převrácení zde ale anonymita přidělená maskou neslouží k pokoře, ale spíše k agresi. Turner uvádí, že „masky dětem dodávají sílu divokých, zločinných, autochtonních a nadpřirozených bytostí.“ (Turner, 2004: 164)

Stejně tak, jako se cítí tyto děti o Halloweenu, když se převléknou do svých masek, tak je to i u hokejových fanoušků, když si na sebe při hokejovém zápase navléknou barevné dresy. Mají šály a čepice, pomalované obličejy a na hlavě paruku. Málokdo je doopravdy pozná a oni se „vžijí“ do své masky. Na veřejnosti by se nikdy nechovali tak hlučně a vulgárně, ale jejich převlečení, jejich masky, jim dodávají pocit sebejistoty. Více si věří, více si dovolí a nemají téměř žádný stud ani zábrany. Případají si neohrožení. Avšak aby se mohli stát fanoušky, nestačí jim pouze koupit si dres a nabarvit obličej, musí se zúčastnit rituálu přechodu z jednoho stavu do druhého, někdo je do této funkce musí zasvětit. Musí je naučit různá hesla a pokřiky, gesta, hymnu apod., aby se mohli stát právoplatnými členy fanklubu.

V této pasáži tedy Turner postupně navazuje na Van Gennepův pojem „liminární fáze“, který sám mnohem více zobecňuje. „Liminární“ neboli „prahové fáze“ rituálů přechodu Van Gennep definoval jako „rituály, jež provázejí každou změnu místa, stavu, společenského postavení nebo věku.“ (van Gennep in Turner, 2004: 95)

Znamená to odloučit se od světa starého a přijmout svět nový, překročit určitý „práh“. Je to přechod od jednoho sociokulturního postavení ke druhému. Rituály přechodové jsou tedy rituály týkající se vstupování, čekání na přijetí nebo

na vycházení z určité společnosti do společnosti jiné. Van Gennep poukázal také na to, že všechny rituály přechodu se skládají ze tří fází: odloučení, pomezí (limenu – v latině „práh“) a přijetí. První fáze znamená jakési symbolické chování, které představuje vytržení jedince nebo skupiny z té společenské struktury, v níž žil. V další fázi se pak jedinec nebo skupina nachází v oblasti, která mu je cizí. Následuje odbourávání překážek, a ve třetí, konečné fázi, se jedinec s touto oblastí ztotožní a nachází se v novém stavu. Turner tvrdí, že rysy samotné liminární bytosti jsou velice nejasné, protože tato bytost se vymyká všem klasifikacím, nedá se přesně zařadit, do které skupiny patří. Není ani tady, ani tam. Její rysy jsou vyjádřeny pomocí různých symbolů. (Turner, 2004: 95, 96)

Klasickou ukázkou přechodového rituálu ve sportovní sféře je například přechod jedince z mládežnické kategorie do seniorské. Dospívající chlapci opouští juniorskou kategorii, své postavení a působení zde a postupně se zařazují do kategorie mužů. Zatímco jejich o něco mladší vrstevníci k těmto mladým mužům často vzhlíží, v seniorské kategorii začínají prakticky od začátku. Musí si zde své postavení znovu vybudovat, ukázat starším sportovcům, že jim jsou, alespoň co se týče výkonu, rovni. Aby je do své skupiny starší vrstva vůbec pustila, musí dokázat své právoplatné členství v dané kategorii a to ve většině případů právě prostřednictvím přechodového rituálu. Ten se velice často objevuje ve formě peněžité úhrady či vykonání určitých zkoušek nebo úkolů, jejichž splněním si mladí muži vybojují své čestné místo v seniorské kategorii.

3.2 Sport

Slovo „sport“ anglického původu, jež podle Čecháka a Linharta začalo v průběhu devatenáctého století označovat rozličné, především v této době vznikající, pohybové hry a soutěživá tělesná cvičení, je odvozeno z latinského slova „disportare“, obvykle překládané jako „bavit se“ nebo dokonce „rozptylovat se“. (Čechák, Linhart, 1986: 7) Znamená obveselení, rozptýlení, především útěk od práce, od povinnosti k zábavě. Analogický význam má i anglický výraz „disport“, z něhož po rozložení slovo sport vzniklo. (Holub, Kopecký in Čechák, Linhart, 1986: 7) Znamená tedy zábavu nebo povyražení, podobně jako další

příbuzné anglické slovo „sportability“, překládané jako „žerty, šprýmy, kratochvíle a náklonnost k nim“. (Jung, 1947: 1190)

Sport, omezený pravidly a řízený lidskými faktory, se postupně vyvinul v jakýsi druh rituálu, který ovlivňuje životy všech zúčastněných přímo i nepřímo. Odedávna je nedílnou součástí naší kultury. Sportovní aktivity mají dopad na naši prestiž v daném okolí, na míru našeho sebevědomí, možnost sociálních kontaktů, příležitosti v rámci vzdělání a profesního uplatnění. (Sekot, 2003: 8) V nynějších dobách je sport určitou formou zábavy a rituálu, jež zasahuje do každodenního dění celého lidstva. Stal se jakýmsi obchodním, televizním a společenským rituálem, který pronikl do světa prostřednictvím masových médií, jejichž pomocí jsme o sportu pravidelně informováni.

Stejně tak jako v ostatních kategoriích, tak i v oblasti sportu se významně prolíná integrační funkce. Každý z nás se ho bezesporu účastní, ať už v menší nebo větší míře. Podle Huizingy (Huizinga, 1971) je ale součástí většiny sportovních událostí také propagace, reklamy, komercializace, konzumní způsob života, dokonce i korupce a rasismus. Zároveň tedy téma sportu ztrácí svůj původní význam a stává se spíše předmětem divácké pozornosti než součástí našeho každodenního života.

Už mnohé staroorientální společnosti pravděpodobně nechápaly tělesný pohyb, tak jak ho chápeme dnes, ale spíše jako nutnost, či součást kultovních a rituálních společností. (Sommer, 2003: 13)

Sport není jen činnost, je také společenskou institucí, která plní významné společenské funkce a slouží jako nástroj k dosahování nejen individuálních, ale především skupinových nebo celospolečenských cílů. Sport není činností, která by uspokojovala pouze osobní potřeby a zájmy, směřovala k rozvoji jen určitých stránek života jednotlivce. Sport je v plném slova smyslu činností společenskou, která významně formuje způsob života celé společnosti a promítá se i do společenského postavení jednotlivce. (Čechák, Linhart, 1986: 11)

Naproti tomu Bohuslav Brouk má jiný názor. Sport vidí jako bezúčelnou aktivitu, kterou si lidstvo vymyslelo k „vyhnání roupů z těla“. Je to způsob, jak se

zbavovat nahromaděné fyzické energie sice nejspíše a bezúčelným, ale zato tím nejrychlejším a nejintenzivnějším způsobem. Podle Brouka je sport pouhým projevem životní nouze. Ať už v amatérském či profesionálním sportu je dosti místa pro výbuchy lidské zlosti. Tím, že lidé provozují sporty, a nebo jim alespoň přihlíží, odvrací svou zlobu od společnosti a své zájmy obrací od politických a kulturních záležitostí. Tak se stávají pro společnost neškodnými. Ovšem sami lidé si tuto bezúčelnost sportu neuvědomují. Vše je následkem industrializace, přičemž byl člověk zbaven možnosti náležitého pohybu. Jeho tělesná energie, která se při práci neuvolní, si musela najít jiné působiště, a to právě ve sportu. (Brouk, 1939)

K této teorii se ale já osobně nepřikláním. Sport přece nemůže být tak bezúčelný. Tisíce lidí se sportem živí, zdokonalují své úspěchy, jsou hlavními tvářemi v médiích, někteří mají zase sport jako koníček a pro mnohé je sport vším. I ti, kteří dělají tvrdou práci, si ve svém volném čase najdou chvíli, aby se odreagovali, přišli na nové myšlenky, zlepšili tělesnou kondici či protáhli bolavé svaly. Souhlasím s tím, že sportování může odehnat zlobu a odvrátit zájem od politiky a dalších záležitostí, je to však pouze krátkodobé a nikdo nevydrží sportovat věčně.

3.2.1 Historický vývoj sportu

Současný sport, jak ho známe dnes, ať už v podobě naší každodenní aktivity, využití volného času nebo sport na úrovni profese, se rozšířil až v polovině 19. století. I když to vypadá, jako by byl sport výtvorem moderní doby, není tomu tak.

První zmínky o aktivitách, označovaných jako sport, pochází už z oblasti staré Mezopotámie. Tyto staré civilizace ovšem nechápaly sport, jak ho chápeme dnes, nýbrž jako fyzickou aktivitu se soutěžním charakterem. Velmi často byly sportovní události spojovány s rituálním či náboženským charakterem. Mezi nejoblíbenější činnosti v Mezopotámii patřily především zápasy a pěstní souboje. V písemných památkách ale existují i zmínky o závodech koňského spřežení, závodech vozů či střelbě z luku. (Sommer, 2003)

Dalším významným bodem ve vzniku sportu je zajisté období antického Řecka. Za kolébku tělesné výchovy v Řecku byla považována Sparta. Zde byli už od útlého věku chlapci cvičeni k boji. Tato potřeba výcviku armád vedla ke vzniku nejrůznějších her a soutěží, zaměřených na bojové dovednosti a fyzickou zdatnost. V tomto období, pravděpodobně okolo 6. století př. Kr., byla výchova chlapců, co se týče tělesných aktivit, doplněna i o nejrůznější druhy loveckých a bojových her. Sommer uvádí, že zvláště oblíbené byly hry se zakřivenými holemi (Sommer, 2003: 35), což můžeme považovat za obdobu dnešního hokeje. Tudíž už v těchto dobách můžeme předpokládat určitý vznik prvotních hokejových utkání. Ovšem asi nejnámějšími sportovními slavnostmi jsou pravděpodobně Olympijské hry, pořádané pravidelně od roku 776 př. n. l. každé čtyři roky až do 339 n.l. Zpočátku tyto hry zahrnovaly pouze závody v běhu, později byly obohaceny o pentatlon, neboli pětiboj, který obsahoval zápas, hod diskem, hod oštěpem, skok do dálky a skok vysoký. Dále tu byly i pěstní zápasy, běh ve zbroji, zápas podobný volnému stylu a závody vozů či dostihy. Závody vozů s koňmi byly populární také v Římě. Zde bylo nejoblíbenější částí slavností scénické vystoupení v cirku¹, jehož hlavní náplní byly kromě běhu, skoku či boxu jízdní závody. Avšak sportovní aktivity u Římanů byly chápány poněkud odlišně než u Řeků. Římané vnímali tělesnou aktivitu zpočátku jen jak doplněk kultovních obřadů. (Sommer, 2003)

V další historické etapě vývoje sportovních aktivit, jako například ve středověku, který navázal na antickou civilizaci především v oblasti kultury a umění, nikoli však na sportovní tradice, bylo významnou částí společenského života soutěžení v oblasti literatury a hudby. Krom toho ale v tomto období vznikají i takzvané rytířské turnaje, kde rytíř předváděl svou fyzickou zdatnost při souboji se svým protivníkem, zrovna tak, jako při lovu, nebo jízdě na koni. V této době se ale neobjevují téměř žádné zmínky týkající se týmových her se zakřivenými holemi. Téma hokeje jakoby vymizelo.

Prostřednictvím prosazování člověka samotného se dostáváme do období renesance a humanismu, kde se především kladl důraz na citové vlastnosti člověka, dovednosti a také jeho schopnosti. Renesance a humanismus také odvracely člověka

¹ circus – ve starověkém Římě kruhový nebo oválný prostor pro závody a jiné produkce

od víry v posmrtný život k tomu, aby využil všeho, co mu život nabízí. Nová doba dala sportovním utkáním a všemožným druhům her nový ráz. Přinesla s sebou nová pravidla, dala jim novou podobu, začaly se obměňovat a vylepšovat sportovní strategie. V této době už vznikají fyzické aktivity jako náplň volného času. Na svět přichází i nové druhy her a sportů. Některé sportovní disciplíny, které měly svůj význam v dřívějších dobách, již pomalu ztrácejí na oblibě, jiné jsou zas na vrcholu své slávy. Další druhy her a sportů se dál vyvíjejí a obměňují se jejich pravidla, což přispívá k jejich zdokonalení. (Sommer, 2003)

Jelikož základní lidskou potřebou je hrát si, zájem o různé druhy zábav, her a sportů budou mít vždy své místo ve společnosti. A to především proto, že sport je produkt lidské kultury, tudíž musí být její součástí, ať už se na ní společnost podílí aktivně, nebo pouze jako divák.

V těchto historických kontextech nebyl sport jen specifickým projevem tělesné zdatnosti, síly a odvahy, ale měl i řadu významných náboženských nebo magických funkcí, které jsou v dnešní době již pozapomenuty. Zápas jednotlivců a kolektivů byl často symbolizován jako souboj mezi dobrem a zlem, jako obnova magického spojení mezi lokální komunitou a ochrannými božstvy. Symbolizoval ale i určitou formu, v níž se pomocí ritualizovaného soutěžení veřejně zdůrazňovala moc panovníka nad davem podřízených. (Čechák, Linhart, 1986: 9)

V době svého vzniku byl sport převážně „pohybovou hrou, zábavou, která měla pouze rekreační charakter“. (Malá encyklopedie in Čechák, Linhart, 1980: 7) Ani sportu se však nevyhnul proces modernizace a novodobý sport do sebe zahrnul i řadu tělesných cvičení, šlechtických zábav, lidových her a zápasů, jejichž kořeny sahají až do starověku a středověku a také do jiných kultur než jen do těch evropských.

Pohled na sport se v dnešní době výrazně změnil. Obvykle je sport v dnešním světě označován jako pohybová neboli fyzická aktivita provozovaná podle určitých pravidel a zvyklostí. Tato aktivita má velmi často soutěžní charakter, tudíž jsou její výsledky poměřitelné s dalšími účastníky té samé aktivity. V současné době je sport provozován na několika různých úrovních a to na úrovni

rekreační, výkonnostní a úrovni vrcholové, provozované především profesionálně. Zde se záliba ve sportu stává sportovcovou profesí. Tyto tři úrovně se mohou vyskytnout v jakémkoli sportu, avšak úroveň vrcholová v naší společnosti vládne především ve světě fotbalu a ledního hokeje.

4 ZROZENÍ HOKEJE

Jak je známo, za kolébku ledního hokeje se považuje Kanada. Lední hokej, jako jeden z nejpobulárnějších zimních sportů se zrodil někdy v šedesátých či sedmdesátých letech 19. století v kanadských městech Kingston a Montreal. Nicméně, ve sportovních záznamech stojí psáno, že hokej vznikl v Kanadě pravděpodobně už ve třicátých letech 19. století. Hráči na bruslích využívali pouze přírodní led, na němž před sebou zakřivenými holemi popoháněli malý těžký míček. V této době ještě nebyla stanovena téměř žádná pravidla týkající se délky „utkání“ nebo počtu hráčů, natož pak pravidla ohledně způsobu hry. Počet hráčů nebyl nijak omezen, stejně tak jako „rozměry“ ledové plochy. První pravidla této hry byla vydána v roce 1897, kdy se lední hokej začal prosazovat na kanadských a amerických školách. Vycházely především z pozemního hokeje², dále také z ragby a lacrossu. Je tedy zřejmé, že lední hokej byl už od počátku svého vzniku vnímán jako sport pro tvrdé chlapce, který se neobejde bez osobních potyček. (Sommer, 2003: 227)

První pravidla nejprve dovolovala až jedenáct hráčů. Protože ale velmi často docházelo k nepřehledným situacím, počet hráčů byl omezen na devět, dále sedm, a konečně na šest hráčů. Stále ale nebyla stanovena pravidla hry, co se týče chybných přejezdů čar, rozměrů lední plochy ani trestů za nečistou hru. Hrál se spíše pravidlem „všichni za kotoučem“.

Zásluhou kanadských a amerických vysokoškoláků se lední hokej dostal i do Evropy. Ve Francii, Švýcarsku a především v Anglii začaly vznikat první kluby a neoficiální soutěže. Zřídka se objevily i soutěže profesionálů. První soutěže podchytilo Mezinárodní ústředí ledního hokeje, které vzniklo v roce 1908, stejně jako Český hokejový svaz. V Čechách se hra podobná bandy hokeji začala hrát v osmdesátých letech 19. století a od roku 1894 se objevily informace, jež zvaly diváky na hru nazvanou „míč ledový“. Lední hokej podle kanadského způsobu se zavedl až od zimní sezóny v letech 1908 – 1909. Pravděpodobně na tom měl svou zásluhu chlapec z Kanady jménem Anderson, který při střetu s pražskými chlapci

² pozemní hokej označován jako bandy hokej, hrálo se s kulatým míčkem na zemské ploše, nikoli na ledě

předvedl na ledě novou „kanadskou“ techniku. Neodpaloval míček golfovým úderem, nýbrž se ho snažil co nejdéle udržet v těsné blízkosti hokejky a branku střílel z minimální vzdálenosti. Také českým hokejistům sdělil, že v Kanadě se hokej hraje pouze s destičkou z tvrzené gumy, nikoli s míčkem. (Gutt, Prchal, 1998: 17) To byl pravděpodobně moment zlomu, kdy se i v Čechách začaly obnovovat staré techniky a principy hry.

Od roku 1921., kdy vznikl Československý svaz ledního hokeje, se znatelně zvýšil i počet odehraných mistrovských soutěží. Zatím se ale hrálo pouze na přírodním ledě, proto se často stávalo, že soutěže se ani nedohrály. V roce 1933 se odehrálo mistrovství Evropy, organizované Prahou, na zimním stadionu, který ovšem nebyl zatím zakryt. V této době se stále ještě upravovala pravidla týkající se rozměru branek a hrací plochy, pravidla stran a způsobu střídání hráčů, vybavení apod. Rozdělení plochy na tři pole platí až od roku 1929 a teprve v roce 1946 došlo k rozdělení hrací doby na třikrát dvacet minut. (Sommer, 2003: 228)

5 OBEC ČESTICE, ZKOUMANÉ TERITORIUM

5.1 Historie založení Čestic

Na úvod vzniku hokejového klubu v Česticích, bych chtěla alespoň částečně přiblížit historii vývoje obce Čestic. Protože některé události nejsou v rámci mého výzkumu příliš důležité, zaměřím se pouze na stručné shrnutí historie obce a můj zájem bude především směřovat ke vzniku a rozvoji týmu ledního hokeje v Česticích.

Protože neexistují žádné písemné známky z dřívějších dob, považuje se za vznik obce Čestic rok 1398. Jméno dostala obec pravděpodobně po dávném kmenu a v průběhu let se stále měnilo, až dospělo k dnešnímu názvu. Původně byly Čestice zapsány jako Czessticze, v roce 1577 jako Czessticz, později v roce 1790 Czesticz, roku 1836 se název změnil na Čestitz a konečně v roce 1854 byla vesnice uvedena jako Čestice. (Voda, Vondráček, Charvát, 2003: 6)

Celá historie vzniku Čestic je doprovázena skupováním oblasti různými rody, drancováním nepřátelských vojsk, střídajícím se připojováním a odtržením od okolních vesnic a měst. V období válek vesnice utrpěla mnoho škod a ztrát, ať už hmotných, nebo ztrát na životech. V poválečném období se ale tvář celé vesnice a život venkovanů výrazně změnil, a to k lepšímu. Bylo založeno hned několik organizací zaměřených na zlepšení životního prostředí obyvatelstva a jejich společenského, kulturního a sportovního vyžití (Voda, Vondráček, Charvát, 2003)

5.2 Počátky hokejového klubu Čestice

Kromě založení Sboru dobrovolných hasičů a Ochotnického spolku Tyl z dřívějších let byla roku 1954 založena tělovýchovná organizace Sokol. Její založení proběhlo v rámci sjednocené tělesné výchovy. Po vzniku této organizace byla celá sportovní činnost soustředěna především na lední hokej, a to je také důvod založení oddílu ledního hokeje, který se zde zrodil ještě v tomto roce. Dochované záznamy však ukazují, že lední hokej se v Česticích hrál už mnohem dříve. Byla to ovšem doba, kdy jen málokdo měl lední brusle a rovněž tak i hokejku. Většinou

se tedy hrálo se zahnutým seříznutým klacíkem a v přišroubovaných „kolumbuskách“³. (Voda, Vondráček, Charvát, 2003: 69) Díky velké oblíbenosti se v tomto sportu dále pokračovalo a postupně se zde začaly budovat hráčské týmy. Při svém výzkumu jsem zjistila, že začátky ledního hokeje v Česticích nebyly příliš lehké.

Jak se uvádí v článku zahrnujícím historii čestického klubu,

„hokej nebyla záležitost jen mladých hráčů, ale i starších fandů. Zpočátku se hrály pouze přátelské zápasy. Chuť hrát hokej byla veliká. Brzdou ale byla stále finanční situace oddílu. Peníze v pokladně nebyly a bylo zapotřebí zakoupit dresy. Bez obléknutí hráčů se zápasy těžko hrály. Při různorodém obléknutí hráčů docházelo k nepřehlednosti, která často ovlivnila i výsledek zápasu. Mezi členy bylo proto dohodnuto, že formou půjčky se od každého hráče vybere určitý obnos podle jeho možnosti a z takto získaných peněz se celému mužstvu zakoupí dresy.“
(<http://www.hcestice.cz/clanky/historie-klubu.html>)

První utkání od založení tělovýchovné jednoty Sokol se odehrálo v Týništi nad Orlicí s mužstvem Žďáru nad Orlicí. Protože na dresy stále nebylo dost peněz, byly vypůjčeny od TJ Sokol Lípa. K dispozici v této době nebylo ani vlastní kluziště Čestic, proto všechny zápasy byly odehrány na hřištích soupeřů. Až od roku 1955 byly zápasy odehrávány na hřišti za domem Macháčových. V roce 1959 – 1960 se družstvo žáků poprvé přihlásilo do mistrovské soutěže, kde se hrálo o titul krajského přeborníka. Tato soutěž byla uskutečněna v Hradci Králové.

Vše se náhle změnilo v roce 1967, kdy proběhlo první slavnostní otevření místního hřiště. Toto zbrusu nové hřiště ve středu vesnice nahradilo staré hřiště, které bylo dříve umístěno na okraji obce na obecním pozemku. Zde, v centru dění veškerého života Čestic, se muselo začít prakticky od začátku - od přívodu vody, nových mantinelů, výstavby sportovních kabin, volejbalových hřišť a sociálního zařízení až po výstavbu a obnovu celého areálu.

³ kolumbusky neboli šlajfky byly nástavce na boty vyrobené ze železa. Předchůdce dnešních ledních bruslí. Byly upevněny pomocí kovových kliček. Tyto brusle se používaly ještě v 50. letech 20. století., viz Obrázková příloha str. 55

Jeden z dalších procesů výstavby hřišť byla nadstavba kabin, která proběhla v roce 1975 v akci "Z". Sám starosta obce, Petr Vondráček, podotkl, že „*v této nadstavbě je vybudována jedna z nejhezčích kluboven vesnických tělovýchovných jednot v rámci okresu.*“ Dílo bylo dokončeno po sedmi měsících a stálo Čestice 250 000,-Kč. O rok později, v dubnu 1976, byl v Česticích pracovníky ČST natočený půlhodinový pořad, do seriálu "KLUB PŘÁTEL ZDRAVÍ", na základě dlouholeté činnosti a organizovaného sportovního vyžití mládeže v obci Čestice.

K další významné rekonstrukci došlo v létě 1977, kdy bylo provedeno odvodnění volejbalových hřišť a rekonstrukce osvětlení hokejového hřiště. Tento rok byl tělovýchovnou jednotou zakoupen i autobus, který byl nutný ke snížení nákladů na dopravu hokejového týmu. Nutná byla i výstavba garáže, provedená o dva roky později. V roce 1980 byla zrekonstruována tělocvična, která byla v rámci restituce vrácena, a o tři roky později jsou do sportovního areálu přivezeny chatky pro možnost ubytování přímo v areálu. Roku 1997 byla dokončena také stavba nového stánku s občerstvením. (Obecní kronika Čestice I. a II. díl)

Od počátku založení TJ Sokol prošel areál mnoha změnami, bylo vynaloženo nemálo času, píle a peněz na vybudování a údržbu celého areálu. Tato akce by se neobešla bez pomoci místních brigádníků a dobrovolných účastníků, tím to ale nekončí. Dalším významným mezníkem v historii čestického hokejového klubu byl den, kdy byla v roce 2007 zakoupena rolba⁴ sloužící k úpravě přírodního ledu a dále také rok 2008, kdy byla provedena další rekonstrukce osvětlení. Nemohu ani opomenout rok 2012, kdy byl zateplen hokejový kiosek U hokejky⁵.

Čestice se nyní mohou pyšnit důsledně upravenými hřišti sloužícími jak k volejbalovému, tak i k hokejovému využití.

⁴ viz Obrázková příloha str. 57

⁵ viz Obrázková příloha str. 58

6 HRAJE SE HOKEJ

6.1 Hokejové utkání

Mnohokrát se člověk domnívá, že je připraven na cokoli, jeho očekávání ale předčí osobní zkušenost, hned jak se octne v terénu, v neznámém prostředí čekajícím na prozkoumání. Když jsem poprvé zavítala do zmiňované vesnice Čestice, hned jsem si povšimla místního hřiště situovaného téměř uprostřed vesnice. Kolem stadionu postávaly skupinky místních obyvatel, nejspíš fanoušků. Právě se hrál přátelský zápas a já přijela obhlédnout zkoumané prostředí a účastníky hokeje. Zpočátku jsem se obávala, že dotazovaní respondenti se mnou nebudou chtít komunikovat, moje obavy se ale nepotvrdily. Každý z respondentů, ať už staří nebo mladí, ženy nebo muži, byli velice přátelští, komunikativní a zvědaví. Moje práce je velice zajímavá a z jejich vyprávění bylo zřejmé, že mají hokej opravdu rádi.

Často jsem vzpomínala na atmosféru při ligových utkáních, ale tady v Česticích to bylo něco jiného. Všichni se tu znali, mezi fanoušky byly přátelské či sousedské vazby. Účastníci hokejového utkání se k sobě až na pár výjimek chovali mile a přátelsky. V tomto prostředí jsem se cítila jako jedna z nich. Připadalo mi, že všechny ty lidi kolem důvěrně znám a oni zase znají mě. Hned po krátkém seznámení jsem začala se svým výzkumem a s dotěrným dotazováním.

Na moji oblíbenou otázku: „*Jaký je pro vás rozdíl mezi sledováním utkání v televizi a na stadionu?*“ mi 28 fanoušků z 30 tázaných odpovědělo téměř podobně. Mimo sledování a povzbuzování vlastního týmu je rozdíl „především v atmosféře!“ Ta je totiž, jak jsem brzy pochopila, tím nejdůležitějším atributem při sledování utkání.

Téměř 30letý Pavel H. tvrdí, že „*na stadionu, v přímým styku s hráči je to opravdu velký zážitek, nesedíte jen doma u televize, ale jste přímo účastníkem toho dění. Je vám zima, ale jste s kámošema, pořádně si zakřičíte. To je teprv to krásný na tom, že se u nás hraje tolik zápasů a nemusím na to koukat doma sám.*“

„*Není nad to přijít na stadion, kde už vás netrpělivě vyhlíží vaši přátelé, po týdnu se vracíte ke své partě, nemyslíte na nic jiného, než kdo vyhraje dnešní utkání,*

kolik bude trestných bodů, kdo dá první gól a komu bude rozhodčí tentokrát nadržovat.“ To jsou podle 27letého Vladimíra J. hlavní důvody účasti čestických fanoušků na hokejovém zápase.

Na otázku: ***Díváte se raději na hokej v televizi nebo přímo na stadionu na váš místní tým?***, mi řekl: *„Lepší zážitek je každopádně přímo na stadionu a myslím, že nejenom pro mě. Atmosféra na stadionu a v televizi je prostě nebe a dudy.“*

Někteří diváci sem ale chodí čistě proto, aby zde potkali své známé a kamarády, popovídali si během utkání a popili pár piv. Především ti starší fanoušci chodí na utkání za účelem opít se a „zanadávat si“ se svými kolegy.

Každá hokejová sezóna v Česticích začíná téměř stejně. Staří přátelé se skoro po roce přivítají na ledové ploše, kde netrpělivě očekávají své favority, své známé, syny nebo synovce. Vzpomínají na každý detail přípravy jejich chlapců, na jejich první hokejové utkání. Bez znatelného zaváhání si pamatují, jak je ještě jako malé kluky tahali ráno z postelí do mrazivých dnů, aby je mohli odvést na tréninky. Jak se každým dnem jejich malí hokejisté zdokonalovali, dřeli až do vyčerpání sil, aby jednou mohli stát po boku svých spoluhráčů na ledové ploše s desítkami diváků. Jakoby to bylo včera, když si prvně zkoušeli hokejovou výzbroj, urputně slibovali zlepšení ve škole a dobré chování, jen aby jim tátové koupili hokejky. Avšak podle jejich otců to *„nebyly zbytečně vyhozené peníze“*.

V dnešní době se toho pro čestické družstvo mnohé nezměnilo. Otcové „malých“ hokejistů chodí na utkání stále. Povzbuzují své syny, vidí v nich kousky sebe, vynaloženou píli, kterou jim jako malým dávali. Nevynechají ani jeden zápas a jejich výhru či prohru pocítují, jakoby byla jejich vlastní.

Po přivítání všech svých přátel a sousedů obklopí místní fanoušci celý stadion. Ať už se hraje na domácím přírodním ledě, nebo na zastřešených stadionech, vždy se tu sejde hojný počet přátel ledu. Všude kolem svítí světla z pouličních lamp, nebo ze stadiónového osvětlení, okny haly jsou často vidět odlesky blikajících světel od parkujících aut. Sem tam je slyšet hlasité písknutí, oslavná gesta a pokřiky, které by týmu měly zaručit jejich vítězství. Na lední ploše svítí pár pestrobarevných světel. Atmosféra houstne, fanoušci jsou netrpěliví,

světla se začínají pomalu zhasínat a jako vyzývavé gesto se rychle rozsvítí při vjezdu hokejistů na led. Okolní pozorovatelé a skupiny fanoušků začínají jásat a bouřlivým křikem přivítají svůj i hostující tým na ledním hřišti. Zazní zahajovací signál a hra může začít.

Celý průběh utkání je doprovázen různými pokřiky a hláškami, které mají povzbudit tým čestických hokejistů. Často jsou slyšet i výhrůžky či nadávky na družstvo hostující. Někteří fanoušci se projevují docela agresivně, ale to spíše při větších utkání. Domnívám se, že hokej je v určité míře mírumilovnější než třeba fotbal, co se týče fanoušků a jejich projevů. Není zde tolik bitek, i když čas od času se zde poperou dvě skupiny fanoušků. Při zápase na sebe pokřikují, uráží se navzájem i tým opozitních fanoušků, a pak to vzroste až k potyčkám a menším rvačkám. Téměř vždy se ale na urážky a nadávky rychle po skončení zápasu zapomene a výsledek se jde náležitě oslavit do nejbližší hospůdky.

Často se poperou i hokejisté, nadávají si, „šťouchají“ do sebe, stalo se, že jeden druhého i poplival. Ale po skončení zápasu se tomu zasmějí a podají si ruce, což docela obdivuji po těch všech nadávkách a fackách. Navíc někteří protihráči jsou přátelé a při zápasu si dokážou i ublížit. Velká většina hokejistů, přesněji 9 z 12 tázaných, mi podobné situace vysvětlovali frází: *“To je prostě hra no, tak to chodí..“*

Podle 32letého Michala J. *„by se žádná hra nebo zápas neobešel bez menší rvačky, to k tomu prostě patří. Někdo jezdí na hokej jenom kvůli tomu, aby se s někým porval, holt si potřebuje zvýšit sebevědomí či co. Většinou to ale není nic vážného, a když zápas skončí, všichni se v dobrém rozejdou a do příští neděle už si potyčku nepamatujou.“*

6.2 Ztotožnění s hokejisty

Jak jsem při svém výzkumu zjistila, mnoho fanoušků se s hokejisty často ztotožňuje, a to například tím způsobem, že o svém družstvu mluví jako „my“. Ve větách jako například: *„Byli jsme dobrý“*, *„Dneska jsme vyhráli...“*, *„Zejtra*

*dostaneme na p****.*“ a podobně, jsem fanoušky místního družstva přistihla, jak s hokejisty upřímně soucítí při prohře a jak pravdivou radost mají z vyhraných zápasů. Hokejové utkání prožívají, jakoby na hřišti stáli oni sami, a když jejich favorit nedá gól, soucítí s ním, jakoby ani oni sami ten gól neuhráli.

Často se fanoušci neztotožňují jen s jedním hráčem, ale s celým týmem jako s jednou bytostí.

Na stadionu se tvoří skupiny fanoušků, které se po skončení zápasu zase „rozpadnou“ a rozjedou se domů, ale v průběhu týdne se část skupin schází například v hospůdce, na florbale v hale, nebo s kamarády v práci. Mluví o zápase, připravují se na další utkání a sázejí se ohledně výsledků. Některé skupiny se „rozdělí“ až později a hned po utkání jdou výhru nebo prohru rovnou zapít, okomentovat zápas, posedět v baru.

Vždy jsem se domnívala, že fanoušci jakéhokoli týmu se snaží začlenit do okolní skupiny, během svého výzkumu jsem ale zjistila, že je tomu naopak. Fanoušci se snaží spíše o desintegraci od společnosti. Snaží se nějakým způsobem odlišit, upoutat pozornost, zvýraznit se. Je to specifická skupina, rozdílná od ostatních pozorovatelů hokeje, kteří se neprojevují tak výrazně. Pro své zviditelnění používají různé rituální předměty, jako jsou řehačky, bubínek, ale i šály, čepice a repliky dresů jejich domácího týmu.

Vedle běžných fanoušků existují i takzvaní skalní fanoušci. Je to skupina lidí, kteří se nezabývají obyčejným fanděním a povzbuzováním, ale jejich projev je doprovázen i písněmi, hraním na buben, a na další hudební nástroje. Tito fanoušci mají dost rituálů, které praktikují na každém utkání. Specifické chování, určitý druh oblečení, jejich vizáž je odlišná od běžných fanoušků. Mají svá hesla a pokřiky, které má každá skupina fanoušků trochu odlišné, kupují a vyrábějí si různé pomůcky, jako je třeba zmiňovaný buben a paličky, řehačky, píšťalky, barevné fáborky, někdy dokonce i čepice a dresy v barvě jejich týmu. Nosí okolo krku šály s názvem nebo heslem hokejového družstva, schází se v určité dny, mají i své hokejové hymny. Někdy si i malují různé znaky na obličej, kreslí si po těle vlajky nebo symboly daného týmu. Kupují si dresy, puky nebo čepice s podpisem hráčů.

Stejně tak jako kdysi trenér Slavomír Lener si na oslavu vítězství Čechů v Naganu oholil svůj knír a mnoho dalších nadšenců, kteří si oholili hlavu dohola nebo obarvili vlasy barvami státní vlajky, tak i zarputilí fanoušci si nestříhají vlasy a neholí vousy, dokud jejich tým nevyhraje (mnozí fanoušci toto dělají do té doby, dokud jejich tým neprohraje). (Gutt, Prchal, 1998: 11)

U skalních fanoušků rituály přerůstají až do značných rozměrů. Chtějí tím vyjádřit svou podporu týmu, spjatost mezi všemi členy. S tímto typem rituálů jsem se u českých fanoušků zatím nesetkala. Nejviditelnějším rituálním předmětem je zářivě zelená kšiltovka se znakem Čestic, kterou fanoušci nosí téměř na každý zápas. Zřídka se objeví pár šál na krcích mladších fanoušků nebo pestrobarevné dresy. Při výzkumu jsem ale zjistila, že místní parta fanoušků se už dlouhou dobu snaží o výrobu zelených „maxi triček“, která by se oblékala na bundy a také se připravují ke koupi zelenobílých šál, které si chtějí nechat vyrobit na zakázku.

Na otázku: ***Používáte při fandění nějaké předměty jako třeba píšťaly, šálu, atd.?*** mi 25letý fanoušek Petr J. sdělil: „*Kdyby byly reklamní předměty klubu, tak jo... Takhle občas používám jen trumpetky.*“ Natož 20letá Klára V. konstatovala: „*Jasně! Já také nic nepoužívám, jelikož nic takového u nás není, kromě řehtačky, ale kdyby třeba byly šály nebo čepice, nebránila bych se za pár kaček si ji koupit. Je to krásný vyjádření podpory týmu*“.

Co ale nesmí chybět na žádném utkání, je termoska s vařícím svařákem, která se stala nepostradatelnou. Na každém zápase se najde několik fanoušků, kteří s sebou přinesou termosky a rozlívají svařené víno do dvou malých kelímků, jež pak kolují mezi dalšími pozorovateli. Nezáleží na tom, jestli vedle nich stojí jejich přítel nebo méně známý účastník hokeje, kelímek se pošle dál do shluku místních fanoušků. Každý si usrkne menší lok a podá kelímek dalšímu z diváků, dokud není prázdný. Pak se termoska uzavře a další várka se rozlije až v další třetině. Takto to pokračuje, dokud se všechno víno nevypije nebo neskončí utkání. Velice oblíbené je mezi fanoušky také heslo: „*Jedemé, Česticé, jedeme!*“ Skupiny fanoušků jej vykřikují ze všech stran každých pět až deset minut.

Své pravidelné rituály mají fanoušci také při výjezdech na venkovní utkání. Například když jedou společným autobusem směr Česká Třebová, za kosteleckým kruhovým objezdem na ně čeká další člen hokejového týmu i významný člen z řad fanoušků. Vždy, když se chystá nastoupit do autobusu, řidič kousek popojede. „*Je to už letitá tradice,*“ uvádí jeden z členů čestických fanoušků. Cestou zpátky se také autobus přeplněný davy fanoušků a hokejistů zastavuje vždy na stejné benzince, kde už je obsluha dobře zná. Tento rituál ale probíhá především při posledním odehraném zápasu sezóny.

Mezi fanoušky jsou i tací, kteří si například kvůli hokejovým zápasům berou v práci volno nebo dovolenou, překládají si směny, jen aby mohli být na stadionu se svými hokejisty a náležitě je podporovat. Za každou cenu chtějí být na jejich utkání a udělali by pro to téměř cokoli. S touto skutečností jsem se setkala i při zpovídání čestických fanoušků, ale oproti ligovým zápasům se to zde, v nižších soutěžích, projevuje jen v malé míře. Na hokejovém utkání Čestic mi ze všech osmadvaceti dotazovaných respondentů tuto skutečnost potvrdilo jednadvacet fanoušků, přičemž osmnáct z nich by si odpustili pouze volnočasové aktivity, školní vyučování či zájmové kroužky. Volno z práce by si obstarali pouze tři respondenti, z nichž byla dokonce jedna žena.

Nejčastější odpovědi zněly podobně jako výpověď Vladimíra J., 27 let, který mi na mou otázku: ***Byl/a byste ochoten/ochotná, vzít si kvůli zápasu volno v práci, ve škole, ... (nejít na trénink, do posilovny atd.)?*** odpověděl: „*Z práce bych si volno rozhodně nevzal, tolik volnejch dnů nemám a v létě se budou určitě hodit, až pojedem na dovolenou, ale volnočasové aktivity bych kvůli hokeji klidně zrušil, ať už se jedná o cokoliv.*“ 20letá fanynka Klára V. mi odpověděla poněkud odlišně: „*Nejspíš ne, raděj bych jela na cvičák se svým psem, ale pokud by to byl důležitý zápas, tak bych jela zase spíš na hokej.*“

Ve většině případů, konkrétně tedy ve 21 z 28 případů, by si fanoušci volno nevzali, protože jim to jejich pracovní podmínky nedovolují nebo si to neumí či nechtějí zařídit. Jak jsem již podotkla, většinou se tato skutečnost vyskytuje ve větších městech nebo při vyšších soutěžích. K mému překvapení ale tento názor potvrdila drtivá většina hokejistů, kteří by si kvůli účasti na zápasu snažili v práci

sjednat volno nebo propustku, a to téměř ve všech případech. Z osmnácti dotazovaných hokejistů mi patnáct potvrdilo, že by stoprocentně chtěli být raději na utkání. Tři dotazovaní by se zápasu nezúčastnili kvůli délce dojíždění z práce na zápas.

6.3 Rituální charakter zápasu

Své rituály má také značná část hokejistů. Používají různá gesta, činnosti, či předměty, které by jim měly dopomoci k nabuzení, pro lepší výkon a také snad trochu ke štěstí.

Před zápasem se hokejisté navzájem povzbuzují, pokřikují na sebe různá hesla a symbolická slova. Kromě menších oslavných gest je snad nejoblíbenějším „gestem pro fanoušky“, což je také jedním z nejoblíbenějších místních rituálů, když se po vyhraném zápase tým hokejistů sklouzne po břiše přes celou šířku ledu. Je to jakési poděkování fanouškům za jejich podporu a důvěru v právě odehraném zápase. Čestíctí hokejisté mají před tímto „vítězným skluzem“ ještě další řadu rituálů. Po úspěšném skončení utkání nejprve hromadně zakřičí, zapískají a složí fanouškům poklonu hromadným potleskem a poté začnou hokejkami mlátit do ledu tak dlouho, jak dlouho trvá potlesk a jásot fanoušků. Pak se na chvíli atmosféra poněkud zklidní a kapitán týmu začne s vítězným pokřikem: „Cigy! Hej! Caga! Hej! Cigy caga cigy caga hej hej hej!“ Ostatní hokejisté ho doplňují, opakují po něm každé slovo a jako vrchol jejich pokřiku všichni hromadně zatřepotají konečky prstů semknutí v těsnou řadu. Konečný vítězný pokřik také doplňuje postupné odpočítávání. Odpočítává se tolik číslic, kolik dal čestický tým gólů. Často toto odpočítání i vítězný pokřik zahajuje kapitán týmu nebo hokejista, který dal poslední gól v daném utkání. Po odpočítání následuje ono sklouznutí po břiše a závěrečný potlesk fanoušků.

Při posledním odehraném zápase sezóny se tyto rituály obohatí ještě o další maličkosti. Například že si hokejisté sundají přilby, semknou se do kruhu, vyhodí ruce do výšky a při konečné promenádě po obvodu lední plochy si letmo podávají ruce se všemi fanoušky. Je to jakési vyjádření vděku, že je fanoušci neopustili,

vydrželi s nimi až do konce sezóny, podporovali je při výhrách i prohrách a vkládali do nich svou důvěru.

V tuto chvíli je v očích fanoušků vidět ohromná radost, každý spěchá co nejbliže k mantinelům, aby se mohl dotknout hráčů. I když největší nadšení z tohoto projevu vděku mají ti nejmenší z účastníků hokeje, ani starší generace místních fandů nepohrdne letmým plácnutím ruky.

Specifickým rysem každého týmu je barva a provedení jejich dresů. Čestické dresy už od počátku vzniku hokejového týmu září brčálovou zelenou barvou. Jsou lemovány bílým okrajem a na holeních mají bílozelené špice. Hrud' každého z čestických hokejistů zdobí znak Čestic⁶, hnědý kůň přeskakující zlatou korunu. Svoji barvu by čestičtí hokejisté nevyměnili za žádnou jinou. Celá řada hokejistů si zakládá na tom, že při každém utkání nosí stejné číslo dresu, jako si vybrali, když do týmu vstoupili. Z osmnácti hokejistů mi patnáct potvrdilo, že by žádné jiné číslo nechtěli. V tom svém se cítí dobře, jsou s ním jakýmsi způsobem spjati. Třem hokejistům na jejich očíslovaném dresu příliš nezáleželo, i když by byli radši, kdyby jejich číslo bylo při výběru dresu volné. Velká část hráčů věří, že jim jejich číslo na dresu přináší štěstí, kdyby ho neměli, nehráli by dobře, a zápas by tak pro ně neskončil šťastně.

Jde o jakýsi druh pověry, o kterém by se dalo říci, že s výsledkem utkání nemá nic společného. Nezáleží na čísle dresu, ale spíše na osobních pocitech hokejisty v dané situaci. Pokud hráč nemá své šťastné číslo, může být tak znepokojený, že se mu zápas nepovede. To si často ale neuvědomí a tuto skutečnost přikládá tomu, že nemá svůj dres.

6.4 Pověry na lední ploše

Někdo věří v magickou moc čísel, někteří v moc různých symbolů, barev, amuletů či jakýkoliv jiný druh pověry. Někdy může být i rituál vyvolán určitou pověrou, vírou, že nějaký jev nebo skutečnost vyvolá skutečnost další. Slovo pověra

⁶ viz Obrázková příloha str. 55

označuje jakousi víru v neexistující jevy nebo bytosti, kterým přisuzujeme určitou nadpřirozenou moc nebo schopnosti ovlivňovat naši budoucnost. I přesto, že není rozumný důvod k tomu, abychom pověrám věřili, značná část lidí určitým pověrám přikládá velký význam, přinejmenším se alespoň obává jejich pravdivosti.

Ze všech různých definic pověr, mě nejvíce zaujaly ty od Roberta G. Ingersolla, který pověru vysvětluje jako víru navzdor důkazům, vykládání jednoho tajemství tajemstvím jiným. (Ingersoll, 1910: 1) Také Michaéla Schippers a Paul A. M. Van Lange vysvětlují vznik a udržování pověr u lidí tím, že lidé často vidí příčinnou souvislost mezi jejich chováním a následky. Provádějí pověřivé chování s cílem ovlivnit situace, v nichž ve skutečnosti nemají žádnou kontrolu. (Schippers, Lange, 2005)

S tím také souvisí skutečnost, že pověry jsou zakotveny v našem podvědomí, jak uvádí i většina psychologů. Pověry se uchovávají už stovky let, především prostřednictvím ústního předávání, ve formě různých pořekadel, přísloví a bájí. Většina pověr je vázána i k určitým geografickým, kulturním nebo etnickým oblastem. Také různá povolání a profese zahrnují své specifické pověry. (Pertold, 1956: 78-85) Ať už rybáři, námořníci, nebo sportovci, řada z nich nosí při sobě své amulety pro štěstí, nebo dodržují jakási pravidla, která jim mají ke štěstí dopomoci.

Často se pověry pojí s rituálem, protože řada pověr má právě rituální charakter. Různé činnosti a úkony jsou doprovázeny pověrami, které jsou zde uskupeny v obsáhlý rituál. Lidé u sebe nosí rituální předměty, neboli amulety, a věří v jejich moc, protože si pamatují situace, kdy u sebe měli amulet a jeho prostřednictvím docílili toho, co chtěli. Situace, kdy u sebe měli amulet, ale výsledek byl negativní, si nepamatují, nebo jim nepřikládají takovou důležitost. Věří, že je amulety a talismany ochraňují a napomáhají jim ke štěstí.

Britský spisovatel Derren Brown, který ve svém díle *Magie a manipulace mysli* vychází v kapitole o pověrách ze Skinnerových výzkumů, poukazuje na skutečnost, že pokud chce člověk něčeho dosáhnout, často věří, že pomocí jeho chování, jednání nebo činnosti, daného cíle dosáhne. Jeho chování se tak stává

rituálním a opakovatelným. Lidé dodržují své postupy, a když se jim daří, přikládají zásluhu právě svému chování. Existují i tací, kteří lpí na svých pověřčivých teoriích, ale ty navzdory jejich víře nefungují. Často lidé nezpochybňují platnost své teorie, přičtou však chybu sobě. (Brown, 2007: 223) Brown tím chce říci, že my všichni máme rádi pocit, že máme věci pod kontrolou, nacházíme způsoby, jak svému chování dát zdání důležitosti, i když na něm vůbec nezáleží. Rádi u sebe nosíme své talismany, abychom měli jistotu, že se nám zadaří. Opakovaně mačkáme tlačítko u výtahu nebo na přechodu pro chodce, jako bychom tím mohli urychlit příjezd výtahu nebo rozsvícení zeleného světla. Student napíše test hlavně díky svému šťastnému peru, hráč vyhraje zápas díky svému dresu nebo protože před hrou vykonal konkrétní činnost. Tím dojde k závěru, že pro příště musí mít hráč stejný dres, stejné číslo, nebo opakovat danou činnost z minula. Ta se pak stává jeho rituálem.

Schippers a Lange tvrdí, že lidé provádějí rituály v nejisté situaci, kde výsledek je nejen nejistý, ale také důležitý. Nejistota ohledně budoucích výsledků je důležitým určujícím faktorem pověry a pověřčivé rituály jsou výraznější, protože situace se vyznačují větší nejistotou ohledně výsledku. Pokud má jeden tým hráčů dobrého soupeře, co se týče techniky, rychlosti a dokonalosti, cítí se méně sebevědomý, tím nabývá na nejistotě a uchyluje se k větší pověřčivosti. Důležitou roli zde tedy hraje i psychické napětí. Například sportovci pociťují zpravidla větší psychické napětí při hře ve finále než při běžném zápasu. V důsledku toho mají tendenci k větší pověřčivosti, protože výsledek má větší význam. Svou pověřčivost doprovázejí různými rituály, a kdyby nebyli schopni tyto rituály splnit, byli by nešťastní. (Schippers, Lange, 2005) Tím se také vysvětluje, proč by většina čestických hráčů nechtěla vyměnit své číslo dresu. V něm se cítí sebevědomí, jsou si jistější a jejich touha po daném čísle se stává jejich pověrou. Při svém výzkumu se mi také potvrdila teorie, že pokud mají hokejisté silnějšího soupeře, dávají větší pozor, aby vše udělali správně, aby si nezapomněli plivnout do dlaní, poplácat gólmana či políbit hokejku, a při převlékání dbají na správný postup odívání.

Většina lidí si ani neuvědomuje, že věří pověrám a že mají svůj rituál. V dnešním světě si jen málokdo vzpomene, že k přivolání štěstí si zaklepe na dřevo

nebo na zuby, a stejně tak jsem se setkala s neznalostí vlastních pověr a částí rituálů u fanoušků, ale i u samotných hráčů ledního hokeje v Česticích. Značná většina účastníků hokejového utkání ani nevěděla, že před, během nebo skončení utkání, vykonává určitý rituál, který mu má dopomoci ke štěstí, neboli k výhře. Mnozí ani netušili, že věří v pověry, a až při mém dotazování si vzpomněli, že si před každým zápasem oblékají pravidelně pravou brusli jako první, že si plivnou do dlaní, aby jim neupadla hokejka, vykročí na led pravou nohou nebo dokonce poplácají spoluhráče po ramenou a brankáře po helmě či po „betonech“, aby mu prý mezi nimi nepronikl žádný puk do brány.

Většina dotazovaných hokejistů, celkem 16 hráčů, mi vylíčila svůj postup přípravy před zápasem, který obsahoval řadu rituálů a činností spojených s pověrami. Často dané věci vykonávali automaticky, proto některým dotazovaným trvalo déle, než si vzpomněli, že právě tento postup přípravy opakují podle stejných pravidel před každým zápasem. Nejčastější praktikou, kterou zastávalo 11 hráčů, bylo oblékání hokejové výzbroje od pravé strany. Poměrná většina hokejistů, 14 z 16 dotazovaných, si při vstupu na led ťukla hokejkou do ledové plochy a poskočila na bruslích, prý aby při hře nezakopli a aby měli jistou trefu na bránu. Dva z dotazovaných hráčů si před vstupem na led pravidelně lokli rumu a téměř polovina hráčů mi potvrdila, že si před začátkem zápasu plivnou do dlaní. Prý to není k ničemu dobré, ale dělají to už celé měsíce. Nejspíš aby jim během utkání nevypadla hokejka z rukou, jak tuto možnost sami potvrzují.

Z výpovědí respondentů jsem vycítila lehkou nervozitu, někdy nebylo lehké mluvit o jejich zvyklostech, pověrách či rituálech, protože si je málokdy uvědomovali, přikládali jim často nevelký důraz, nebo dané činnosti či projevy chápali jako čistě běžnou věc. Po mém výslechu si ale většina dotazovaných uvědomila, že jejich praktiky jsou jakýmsi rituálem a že danou činnost opakují před každým zápasem.

Z uskutečněných rozhovorů jsem vybrala nejzajímavější odpovědi na mé zásadní otázky.

1. Máte před zápasem, během nebo po skončení zápasu nějaký rituál?

respondent č. 1, muž 23 let: „Mno, myslím že snad ani ne... Ne, nemám. Určitě ne! (...) Akorát si pokaždý, když jdu na led, obouvám pravou brusli první, ale to asi žádný rituál není. Prostě to tak dělám.“

respondent č. 2, muž 22 let: „Nic velkého, vždycky si dám s kámošem jednoho svařáka nebo rum, ať se pořádně zahřeju. Pak se hned hraje líp.“

respondent č. 3, muž 29 let: „Já si třeba všechno kontroluju dvakrát. Dělán to už několik let. Mám dokonce i své šťastný číslo dresu a to bych nikomu nedal. V tom se mi prostě hraje nejlíp, jakmile ho nemám, necejtím se dobře. (...) A taky když stoupnu na led, tak si ťuknu hokejkou, někdy si i jen tak symbolicky poskočím na bruslích a do sprch chodím jako poslední.“

respondent č. 4, muž 27 let: „Rituál? (...) No, nevím jestli je to zrovna rituál, ale mám pár věcí, co dělám, když jdem hrát. Obouvám se od pravý nohy, taky si poposkočím, když vyjdu ven na led a na ledě si pak párkrát, většinou tak třikrát, klepnu hokejkou o led.“

2. Jste pověřčivý?

respondent č. 1, muž 23 let: „Pověřčivý snad ani nejsem, je fakt, že se před zápasem snažím jezdit opatrně, parkovat na stejném místě na parkovišti, ale že bych byl pověřčivý... Každý má určitě nějaký strach z toho, že to prostě nevyjde. Někdy to je ale jen věci náhody.“ **A opravdu se Vám podaří vždy parkovat na stejném místě?:** „No, všichni se tu známe a každý ví, že na tom místě parkuju vždycky já, takže když přijedu pozdějc, stává se, a to dost často, že mi to místo prostě nechají a já si tam v klidu zaparkuju.“

respondent č. 4, muž 27 let: „Já si myslím, že né. Samozřejmě kdybych viděl černou kočku jít přes cestu, tak bych zrovna nejásal, ale tak to jsou takový starý pověry. Těm už dneska nikdo nevěří.“

respondent č. 5, muž 25 let: „*Docela jo! Často se přistihnu, jak tūkám na dřevo nebo na zuby, symbolicky plivám okolo sebe a tak. Né že bych se bál, prostě to dělám, jen tak pro sichr - asi zvyk.*“

Pověra je tedy typicky společenský jev, stejně tak jako rituál. V lidské společnosti pověra vznikla a přetrvává zde až do dnešní doby. Společnost bývá často ovlivněna pověrami, a to zejména prostřednictvím vymyšlených pravidel nebo úkonů, které mají člověku zdánlivě usnadnit jeho život ve společnosti. Současně mu mají pomoci při jeho rozhodování, či pro odvrácení nežádoucích vlivů. (Pertold, 1956: 61)

6.5 Hokejové utkání jako divadelní představení

Rituálního charakteru mohou nabývat nejrůznější činnosti. To nám umožňuje rituály klasifikovat nejen na rituály přechodu, ale i na rituály nebezpečí, oslavné rituály, rituály výroční, rituály trestání a rituály úcty, či na rituály sympatetické a kontaktní, jak je pod Frezerovým vlivem dělí Van Gennep. (van Gennep, 1997: 13) Donald W. Calhoun poznamenal, že i *"sportovní událost je dramatický rituál, agónie, kde akce pozorovatelů jsou stejně tak důležitou součástí tohoto rituálu, jak jsou umělci"* v divadelním představení. (Zaro, 1990: 4)

To tedy znamená, že i sportovní událost může být chápána jako určitý druh rituálu, ve kterém, tak jako v divadle, je důležitý divák, protože i on sám je nedílnou součástí tohoto „představení“. Lední hokej tedy nemusí být vždy chápán pouze jako sport nebo hra, ale i jako určitý druh představení, kde jsou hráči jako herci zaúkolováni do jednotlivých rolí, a jejich obecnstvo, v našem případě tedy fanoušci, čekají na průběh celého představení.

„Představení“ či herecký výkon je možné definovat jako veškerou aktivitu jednoho účastníka při konkrétní příležitosti, jejímž účelem je udělat dojem na kteréhokoli z ostatních účastníků. (Goffman, 1990: 21) Je to veškerá činnost, kterou jednatel provádí v době vyznačující se jeho trvalou přítomností ve společnosti konkrétního souboru pozorovatelů a která má na pozorovatele nějaký vliv.

Jedná se tedy o jakousi roli, jejíž herec je zavázán ji odehrát. Součástí představení nejsou jenom samotní herci, ale také ostatní účastníci, které můžeme nazvat obecenstvem nebo pozorovatelem.

Velmi podobný je také koncept týmové práce na jevišti a na hřišti. Herci na jevišti musí dobře znát svůj tým a role každého z nich, aby na sebe mohli navazovat. Musí se pohybovat, mluvit a reagovat v souladu s dalšími herci, tak jako hokejisté na ledě, kde každý hráč musí znát svou polohu, aby se shodoval se svými spoluhráči. Musí umět předpokládat, co může od svého spoluhráče v danou chvíli očekávat. V konečné fázi by se to dalo přirovnat k choreografickému tanci. (Zaro, 1990: 13)

Důležitá je také důvěra, ať už na jevišti, nebo v hokejovém utkání. Hráč by měl věřit svému trenérovi a spoluhráčům, stejně tak jako herci musí důvěřovat režisérovi a svým spolupracovníkům. Vědět, kdy mají mluvit, kdy mají co udělat. Přirovnává se to k dobře sladěnému týmu. (Zaro, 1990: 14)

Současný trenér čestického hokejového týmu Jozef Bury tvrdí, že právě důvěra je to nejdůležitější. Podle jeho slov by *„čestičtí hokejisté měli i navíc, stačí se jen lépe sehrát a uvědomit si, že hokej je kolektivní hra, proto je důležité důvěřovat celému týmu a nesnažit se prosadit pouze sám sebe“*. To je asi tak největší slabina čestických hráčů podle Jozefa Buryho. Dřívější trenér Macháček ale oponuje a tvrdí, že *„hráči HC Čestic mají letos více šancí na vítězství jen proto, že dříve hráli krajskou soutěž, kdežto v letošním roce hrají pouze soutěž okresní“*. Týmová práce prý nikdy nebyla jejich silnou stránkou. Důvěru nepostrádají, spíše jim chybí schopnost podělit se o vítězství s dalšími členy týmu.

Stejně tak jako na hřišti, tak i na hokejovém stadionu musí být účastníci představení synchronizováni. Herci musí být sladěni, aby věděli, kdy mají vystupovat, stejně tak jako hráči na ledě musí dobře vědět, na jaké pozici mají být, kdy mají střídat, kdy přihrát atd. Mají mezi sebou různá tajemství, znají gesta, která jim napovídají k různým úkonům, před zápasem nebo hrou mají třeba i svůj vlastní rituál.

Dalším aspektem, který přirovnává divadlo k lednímu hokeji, je pouto, které se vyvíjí jako výsledek týmové práce a důvěry. Vazby jsou velmi silné, a proto je velmi obtížné je prolomit. Většina rituálů právě tyto vazby posiluje. Podle Zaro rituály mohou zahrnovat socializaci, tajemství, jež jsou známá pouze v týmu, pověry, zvyky a obřady. (Zaro, 1990: 14)

7 KATEGORIZACE FANOUŠKŮ

Podle van Gennepa v sobě každá obecná společnost zahrnuje několik zvláštních společností, neboli kategorií, které se pak dále dělí na ještě menší kategorie. (van Gennep, 1997: 11) Hokejoví fanoušci jsou také jedna velká skupina, ale dále se dělí na celou řadu dalších menších skupin neboli kategorií. Mohou se třídit například podle pohlaví, podle věku, návštěvnosti hokejového utkání, ale i podle toho, jestli to jsou běžní fanoušci nějakého amatérského družstva, nebo jestli jde o tzv. skalní fanoušky.

Toto rozdělení ale není neměnné. Van Gennep uvádí, že člověk může přecházet z jedné společnosti/kategorie do druhé, ale musí splnit určité podmínky. (van Gennep, 1997)

Podle van Gennepa *„život jednotlivce spočívá v postupném přecházení od jednoho věku k dalšímu a od jednoho zaměstnání k jinému. Už jen to, že člověk žije, vyžaduje postupné přecházení z jedné zvláštní společnosti do druhé a od jednoho společenského postavení k druhému.“* (Gennep, 1997: 12, 13)

Tak jako u všech ostatních skupin, tak i ze skupiny fanoušků se může vyčlenit další menší skupina, která už nemusí pouze fandit, ale bude více agresivní, hlučnější a vulgárnější, bude se spíše zajímat o to, jak upoutat pozornost než o samotnou hru. Zároveň to může být ale i skutečností, kdy fanoušci jednoho týmu začnou podporovat jiný tým. Například když jejich „vesnické“ družstvo přestane hrát. Tímto přechodem od podpory jednoho týmu k podpoře týmu dalšího mohou tito fanoušci stoupnout na sociálním žebříčku. Pro přijetí do jejich skupiny ale musí splnit určité podmínky.

Na hokejové zápasy chodí v dnešní době stále ještě poměrně dost lidí. Jsou označováni jako pozorovatelé, účastníci a nebo jednoduše hokejoví fanoušci. Tyto fanoušky můžeme rozdělit do určitých skupin, ať už podle věku, pohlaví nebo podle četnosti návštěv hokejových utkání. Do svého výzkumu jsem zařadila pouze fanoušky čestického hokejového týmu, které jsem nejdříve rozdělila do tří skupin podle věku a následně pak ještě podle pohlaví. Nejprve jsem si vytipovala hlavní

lokality jako je Choceň, Č. Třebová, Třebechovice, Rychnov nad Kněžnou a Čestice, kde čestické družstvo hraje nejčastěji.

Na zápas se jezdí vždy v neděli nebo v pátek a výjimečně v sobotu. Pokud se nehraje v Rychnově nad Kněžnou, Třebechovicích nebo na čestickém přírodním ledě, jezdí se na utkání autobusem. Pro letošní hokejovou sezonu 2011 – 2012 mají Čestice domovský stadion právě v Rychnově nad Kněžnou.

Účastníky hokejových utkání jsem rozdělila do tří věkových kategorií. První tvoří fanoušci mladší 18 let, do skupiny druhé jsem zařadila fanoušky mezi 19 až 49 lety a třetí skupinu tvoří občané starší 50 let.

Dne 5. 11. 2011, zápas Čestice x Lanškroun, celkem 179 účastníků

1. skupina: 16 účastníků

2. skupina: 108 účastníků

3. skupina: 55 účastníků

Dne 27. 11. 2011, zápas Voděrady x Čestice, celkem 203 účastníků

1. skupina: 17 účastníků

2. skupina: 118 účastníků

3. skupina: 68 účastníků

6. 1. 2011, zápas Dlouhoňovice x Čestice, 89 účastníků

(1.sk. 5 účast., 2.sk. 61 účast., 3.sk. 23 účast.)

12. 2. 2012, zápas Choceň x Čestice, 115 účastníků

(1.sk. 12 účast., 2.sk. 75 účast., 3sk. 28 účast.)

Díky svým záznamům ze zápasů jsem zjistila, že na hokej jezdí nejvíce lidí mezi 18 až 50 lety. Dále jsou zde starší 50 let, a mladší než 18 let, kterých je tu vždy menší skupinka. Usoudila jsem tedy, že podle výpočtů obsahuje první skupina téměř 10%, skupina druhá 60% a třetí skupina se sestává z téměř 30ti%.

Každá skupina má své specifické chování, projevuje se určitým způsobem, který výrazně ovlivňuje celkovou atmosféru zápasu.

Při různých hokejových utkáních dochází v mnoha případech až k vulgárnostem, které bych v této práci raději nezmiňovala. V některých případech se jedná o tak hrubé nadávky a ponižující „hlášky“, že se až stydím být fanynkou českého týmu. I když se po skončení utkání všichni v dobrém rozejdou a na daný incident se téměř zapomene, ve chvíli kdy probíhá tento slovní souboj, se neskutečně stydím za fanoušky, kteří mě obklopují. V této společnosti se přestávám cítit dobře a nejradši bych opustila stadion. Avšak vždy si najdu způsob, jak tyto chvíle přetrpět a těší mě skutečnost, že hned druhý den si skoro nikdo nevzpomene, jaké urážky na opačný tým nebo fanoušky padaly.

Z výzkumů vyplývá, že nejvíce vulgární je především střední věková kategorie, jejíž účastníci, slovy postarších fanoušků, „neznají mezí“. Nejhorší se na tom zdá být jejich momentální nevědomost. Z milého člověka se stane zuřivý „fanda“ a člověk, který čas od času používá na veřejnosti fráze jako každý jiný, má najednou neomezenou slovní zásobu. Chrlí ze sebe jeden „vtípek“ za druhým, přičemž nabývá na originalitě a druzí s ním souhlasí prostřednictvím smíchu, tleskání a pískání. Postupně se k němu přidávají další fanoušci a situace se dá přirovnat k boji o nejlepší „hlášku večera“.

Skupina mladších fanoušků do 18 let se snaží, bohužel, v mnoha případech napodobit své vrstevníky. Chtějí se prosadit, získat jejich obdiv a začlenit se tak do kategorie starších. Začínají vymýšlet čím dál tím originálnější hlášky, které spolu s mírou výstřednosti nabývají na popularitě. Utváří si vlastní skupinu a snaží se ze všech sil prosadit, aby byli vidět a hlavně slyšet. V tomto případě si kladu otázku, kam vůbec ta dnešní mládež spěje a jestli by hokejové utkání mělo být opravdu přístupné všem věkovým kategoriím? Za našich let, jsme si jen stěží dovolili neuposlechnout naše rodiče, v dnešní době už jsou ale v mnoha rodinách zažitě poněkud jiné návyky.

Nejstarší členové hokejových fanoušků si na vulgárnosti příliš nepotrpí, většina z postarších pozorovatelů se snaží nevyčnívat z davu. Tito fanoušci se sice

zajímají o hru, ale hokejové utkání berou spíše jako společenskou akci. Schází se zde se svými přáteli, se svými bývalými kolegy či spolužáky a sdělují si novinky u horkého grogu nebo s láhví piva v ruce. Hokejový zápas je pro ně kromě občasných návštěv v místní hospůdce velice dobrou příležitostí setkat se se svými známými. Celou hru „proklábosí“, kritizují pravidla hry, hráče i rozhodčího, avšak úspěch nebo prohru čestického družstva po skončení zápasu řádně zapíjí. Občas se najdou ale i tací, kteří se vyloženě potřebují určitým způsobem zviditelnit a prostřednictvím svých nadávek a pokřiků, se snaží začlenit do skupiny mladších, než jsou oni sami, tedy do skupiny prostřední. Nepoužívají ale mnoho sprostých výrazů jako ona střední skupina, odvolávají se spíš na komunisty a jejich prostředníky. Až na nějaké výjimky, se často ani nezapojují do fyzických konfliktů.

Zjištění, že střední skupina fanoušků je ta nejvulgárnější, a přesto se účastníci z první a zároveň i třetí skupiny chtějí této skupině přiblížit a včlenit se do tohoto kolektivu, působí jako paradox.

I když by se mohlo zdát, že tyto tři skupiny fanoušků mohou být úzce ohraničené a téměř nepropustné, mají společný základ, který je vzájemně propojuje. Pojí je především společný zájem o hru, jsou na určitém místě, kde se společně těší, fandí, hulákají, dodávají si odvalu a sílu, burcují se navzájem, povzbuzují sebe i hráče. Sešli se zde kvůli stejné věci. Téměř všichni nadšenci jsou silně ovlivněni hokejovou atmosférou. Dochází zde také i k překonání tzv. generační propasti, kdy otec i syn, ačkoliv patří do jiné věkové skupiny, fandí stejnému týmu. Najednou si jsou blíží než kdykoliv jindy. Společně podporují svůj tým a jsou svázáni vzájemným přátelstvím.

7.1 Místo žen v hokeji

V dřívějších dobách, na počátku vzniku samotného sportu, byl sport jako takový čistě mužskou aktivitou. Především sport v podobě různých her a zápasů. Také hokej byl zpočátku záležitostí mužů. Jak jeho pravidla a vývoj naznačovaly, jednalo se o tvrdou hru pro odvážné muže a nebylo nic neobvyklého, když během utkání došlo k menším či větším šarvátkám. Moderní doba nám ale přinesla spoustu

nových možností, v dnešním světě se již neklade takový důraz na pohlaví, ale spíše na fyzickou zdatnost a soutěživost.

Stejně tak jako v dnešní době není zvláštnost, když v baletním představení účinkuje muž, není ani ničím neobvyklým, když se fotbalového, hokejového, nebo jakéhokoli jiného zápasu účastní i ženy. A to ne vždy jen jako pozorovatelé. V některých týmech jsou ženy hlavními hráčkami, je poměrně běžné, že ženy dokonce své fotbalové i hokejové týmy zakládají. Čestice takové družstvo zatím ale nemají. HC Čestice, má pouze mužské družstvo, tudíž ženy v mých výzkumech jsou především fanyanky nebo účastnice hokeje, nikoli hráčky.

Jak jsem již zmiňovala, snažila jsem se zmapovat hlavní lokality, ve kterých se odehrávají zápasy čestického družstva. Zaměřila jsem se tedy na účast žen ve stejných lokalitách.

Podle mých odhadů, pozorování a výpočtů by asi tak 1/10 až 1/25 fanoušků zúčastněných na zmiňovaných utkání mohly být ženy. Ze 179 fanoušků na stadionu bylo 18, ze 203 fanoušků 46 žen, z 89 pozorovatelů bylo 16 žen a ze 115 účastníků zde bylo 20 žen. Jejich účast nikdy nepřesáhla polovinu ze všech zúčastněných fanoušků, přesněji se ale počet zúčastněných žen nedá určit. Četnost návštěv je pouze subjektivní a počet žen, které se účastnily hokejových zápasů, se v průběhu celé hokejové sezóny postupně měnil.

Až na menší skupinu žen ve věku okolo 24 až 35 let, která má na každém utkání okolo 4 – 6 členů (žen), se tu neobjevují význačné fanyanky. Většina žen nebo dívek postává v hloučku ostatních fanoušků, tleskají při gólu, poskakují okolo mantinelů a pískáním povzbuzují hokejisty. Výše zmíněná skupinka fanynek je však trochu odlišná. Ačkoli jsou vmísené do houfu fanoušků, snaží se co nejhlasitěji povzbuzovat své hráče, urážejí hostující tým, často si neberou žádné servítky a jejich pokřiky jsou slyšet po celém stadionu. Na větší zápasy s sebou nosí i píšťalky a zelené šály. Jak jsem zjistila, jsou to především manželky hokejistů a na svůj post jsou velmi hrdé.

Výrazným objevem pro mě bylo, že tyto ženy, kterých je na hokejovém utkání oproti mužům opravdu pomálu, jsou v mnohých situacích vulgárnější než

muži. Jsou to ženy s pořádně prořízlými ústy, protože v originálnosti pokřiků se často mohou rovnat mužům. I v této situaci nejsem zrovna pyšná na naše ženské pohlaví. Všude je známo, jak jsou ženy křehké a něžné pohlaví, ale na hokejovém utkání se často stává, že se změní v prisprostlou ženskou, která si nevidí do úst.

Spousta žen často jezdí na zápasy se svým manželem nebo přítelem, ať už je to fanoušek nebo hokejista. Přijíždí hlavně podpořit hráče a často jezdí na zápasy i s kamarádkou, která zde má také přítele. Některé jezdí na utkání jen za zábavou, kvůli příležitostným setkáním s přítelkyní a o hru se příliš nezajímají. Jiné ženy jsou zase urputnými fanynkami, které si své fanouškovství a čestné místo vedle trenérový lavice nenechají upřít. V tomto ohledu je fanouškovství čistě subjektivní záležitostí. Podle rozhovorů nebylo lehké přesně určit, jak velké množství žen jezdí na zápas kvůli samotné hře a kolik žen jezdí kvůli jiným věcem. Přesto mohu ale soudit, že téměř všechny ženy jezdí na čestický hokej, protože mají v týmu nebo mezi fanoušky svého přítele, syna, manžela, či jiného blízkého člena.

8 ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se snaží poukázat na svět sportu z trochu jiného úhlu pohledu než tomu běžně bývá, a to z pohledu rituálních praktik a pověrčivosti. V první části nás seznamuje s významem rituálů ve sportu a jejich nedílných součástí. Dále se pak zabývá tématem rituálu v dnešní moderní době a historií sportu obecně. Nabízí nám výčet rituálů, ať už z pohledu fanoušků nebo i hráčů samotných. Jelikož hlavním těžištěm práce bylo zachytit a pojednat o rituálním chování jednotlivců v obci Čestice, nedílnou součástí je také historie samotné obce a vývoj hokeje v Česticích.

Další část se zabývá samotným hokejovým utkáním, jeho průběhem a rituálními praktikami, které samotní hráči provozují před vstupem na led. Významnou část mé práce tvoří také kapitola o pověrčivosti, která v současné době ještě v mnohých z nás dožívá v podobě starých pověr. Neméně podstatné je také přirovnání hokejového zápasu k divadelnímu představení v kapitole *Hokejové utkání jako divadelní představení*.

Při svém výzkumu se mi podařilo zmapovat hlavní rituální praktiky jak v kategorii fanoušků tak i v řadách hokejistů. Někdy nebylo lehké dopátrat se rituálních praktik, které se postupem času staly běžně vykonávanou činností. Většina informátorů prováděla své rituální činnosti tak dlouho a tak pravidelně, že už téměř zapomněla, jaký pro ně mají význam a proč danou činnost dělají. Jejich rituál se tak stal jejich součástí každodenního života. Alespoň v období hokejové sezóny. I když se podstata rituálů postupem času mění a rituály již nejsou tak často svázány s náboženstvím, pojí se často k tradicím či pověrčivosti. Je opravdu pozoruhodné, že i v dnešním světě je tu pro rituály místo a je dobré si je připomínat v jakékoliv podobě, protože jsou zároveň i mocným pojivem různých společenství.

Být na ledě první, ťuknout si hokejkou o led nebo si poskočit před zápasem. Parkovat na stejném místě, poplácat brankáře po betonech či přílbě. Existuje nespočet rituálů, které jsou zakořeněny v každém sportu a ať už navštívíme hokejový stadion nebo jen místo, kde budeme s přáteli sledovat sportovní přenos, zapojujeme se i my sami do rituálních praktik. Můžeme se ptát, co nás k tomu vede,

proč se tak chováme, či jaký to má důvod? Nicméně, na tyto otázky je někdy nelehké odpovědět, jelikož každý sportovec má své rituály, které mohou být pro ostatní těžko zaznamenatelné, pro někoho až nepochopitelné.

V moderní době se pojem rituálů postupně vytrácí, ale i dnes můžeme spatřit pozůstatky rituálů, které přetrvávají v podobě ustálených praktik všude kolem nás. Častým zdrojem rituálů jsou právě sportovní události. Dnešní sportovní společnost přijímá rituály jako běžnou součást určitých sportovních projevů. Sport je nyní určitou formou zábavy a rituálu, která zasahuje do každodenního dění celého lidstva. Stal se jakýmsi televizním, obchodním a společenským rituálem, který pronikl do světa prostřednictvím masových médií.

I když se může zdát, že co fanoušek, to jiná bytost, na hokejovém utkání jsou zde všichni za jednu společnost. Překonávají se zde jak generační propasti, tak i rozdíl v pohlaví, vzdělání, či jakýkoliv jiný. Účastníci hokejového zápasu jsou spojeni vzájemným poutem, hokej se stává jejich zálibou a podřizují mu téměř cokoli. Každý účastník stojící v hloučku fanoušků, se stává plnohodnotnou součástí celého dění.

9 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BROUK, Bohuslav: *Stoupa života*, Praha, 1939, s. 14. Dostupné z:
<http://www.scribd.com/doc/81237426/Bohuslav-Brouk-Stoupa-%C5%BEivota-1938>
- BROWN, Deren: *Magie a manipulace mysli*, Praha: Argo, 2007, s. 302
- ČECHÁK, Vladimír, LINHART, Jiří: *Sociologie sportu*, Praha: Olympia, 1986, s. 240
- ERIKSEN, Thomas Hylland: *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*, Praha: Portál, 2008, s. 407
- GENNEP, Arnold van: *Přechodové rituály: Systematické studium rituálů*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 201
- GOFFMAN, Erving: *Všichni hrajeme divadlo: Sebeprezentace v každodenním životě*, Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon, 1999, 2. vyd., s. 247
- GUT, Karel, PRCHAL, Jaroslav: *Český hokej*, Praha: Olympia, 1998, s. 158
- HUIZINGA, Johan: *Homo ludens: o původu kultury ve hře*, Praha: Mladá fronta, 1971, s. 226
- INGERSOLL, Robert Green: *Pověra*, Praha: Volná Myšlenka, 1910, s. 44
- JUNG, Václav Alois: *Slovník anglicko-český = A dictionary of the English and Bohemian languages*, V Praze: J. Tožička, 1947, 3. dopl. vyd., s. 1564
- MACHEK, Václav: *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha: Academia, 1968, 2. opr. a dopl. vyd., s. 866
- Obecní kronika Čestice I. a II. díl – kronikář Jaroslav Voda (od roku 1987)*
- PERTOLD, Otakar: *Pověra a pověřivost*, Praha: Nakladatelství ČSAV, 1956, s. 141

RAPPAPORT, Roy A.: *Ritual and religion in the making of humanity*, Cambridge University Press, 1988, s. 535. Dostupné z:

<http://www.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=8NLM78cziU4C&oi=fnd&pg=PR14&dq=Rappaport,+R.+A.+Ritual+and+religion+in+the+making+of+humanity.+Cambridge+University+Press,+1990&ots=pWDL9tneiV&sig=8UL8Qgckl3habNG6aPbWaD4Ubyk#v=onepage&q&f=false>

SEKOT, Aleš: *Sport a společnost*, Brno: Paido, 2003, s. 191

SCHIPPERS, Michaéla C., LANGE, van Paul A. M.: *The Psychological Benefits of Superstitious Rituals in Top Sport: A Study Among Top Sportspersons*, Erasmus Research Institute of Management, Erasmus University, 2005

SOMMER, Jiří: *Malé dějiny sportu*, Olomouc: Fontána, 2003, s. 273

TURNER, Victor: *Průběh rituálu*, Brno: Computer Press, 2004, s. 194

VODA, Jaroslav; VONDRÁČEK, Petr; Mgr. CHARVÁT, Miroslav: *Historie obce Čestice*, Obec Čestice ve spolupráci se Státním oblastním archivem v Zámrsku, 2003, s. 124

ZARO, Gary: *An examination of the similarities between theatre and ice hockey*, 1990, Master's Theses, s. 91. Dostupné z: http://scholarworks.sjsu.edu/etd_theses/

<http://www.hcectice.cz/clanky/historie-klubu.html>

<http://web.telecom.cz/obeccestice/Cestice/Start.html>

10 PŘÍLOHY

10.1 Seznam hlavních informátorů

Bury, Jozef: trenér HC Čestice

Vondráček, Petr: starosta obce Čestice

Vladimír Javůrek, 27 let, počítačový programátor: správce webových stránek HC Čestice

Alena J., 26 let, pracovnice v pekárně: fanyнка

Jiří P., 49 let, pokrývač: fanoušek

Klára V., 20 let, studentka: fanyнка

Ladislav J., 48 let, stavař: fanoušek

Lucie J., 26 let, číšnice: fanyнка

Lukáš B., 30 let, programátor: hokejista, fanoušek

Matěj C., 16 let, student: fanoušek, hokejista

Michal D., 52 let, zedník: fanoušek

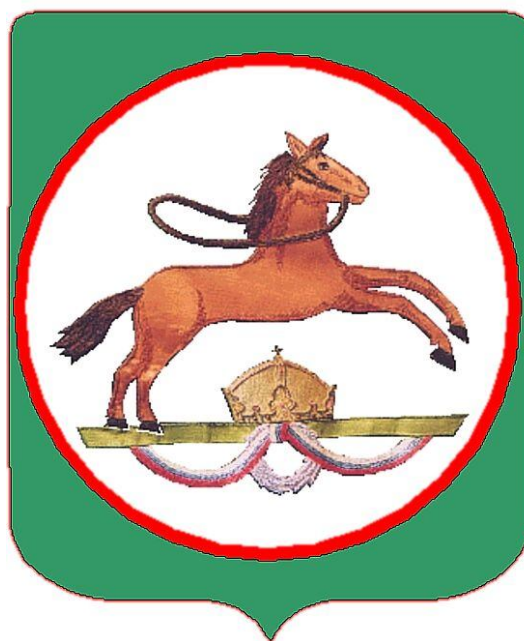
Petr J., 25 let, automechanik: fanoušek

Petra R., 31 let, úřednice na poště: fanyнка

10.2 Fotografie

1. kolumbusky neboli šlajfky (zdroj: <http://foow.org/cz/stare-brusle-slajfky-velikost-22-24-i1737166439.html>)

2. Znak obce Čestice (zdroj: <http://lide.uhk.cz/pdf/student/sirjo1/>)

MISTROVSKÉ UTKÁNÍ
ORLICKOÚSTECKÉ
OKRESNÍ LIGY

HC ČESTICE
vs.

DATUM

ZIMNÍ STADION

ČAS

Partneři klubu

Foto: Fotoateliér PHOTOMAX
www.photomax.cz

Oficiální stránky klubu
www.hccestice.cz

3. Plakát o oznámení hokejového utkání Čestice (zdroj: archiv autora Vladimíra J.)

4. První rolba čestického družstva (zdroj:
<http://www.hcectice.cz/fotoalbum/historie/technicke-vybaveni/>)

5. Nově zakoupená rolba, funkční od roku 2007 a zrekonstruovaná TJ Sokol -
nadstavba kabin s klubovnou v pozadí (zdroj:
<http://www.hcectice.cz/fotoalbum/historie/technicke-vybaveni/>)

6. Nově zateplený kiosek U hokejky (zdroj: archiv autora Vladimíra J.)

7. Znak hokejového týmu Čestice (zdroj: www.hccestice.cz)

8. Historická fotografie prvního založeného hokejového družstva v Česticích. Fotka z roku 1966 (zdroj: <http://www.hcestice.cz/fotoalbum/historie/historicke-fotky/>)

9. Příprava ledu na hokejové utkání (zdroj: archiv autora)

10. Nejmladší vrstva čestických fanoušků vybavená svými dresy a doprovodnými nástroji (zdroj: archiv autora)

11. Hráči čestického hokeje se připravují na začátek zápasu (zdroj: <http://www.hccestice.cz/fotoalbum/>)

12. Hokejový tým HC Čestice se svým trenérem (vpravo) a asistentem trenéra (vlevo), (zdroj: archiv autora)

13. Burácející fanoušci při vítězném gólu na přírodním hřišti v Česticích v roce 2011 (zdroj: <http://www.hccestice.cz/fotoalbum/>)

14. Vítězný skluz po odehraném zápase (zdroj: <http://www.hcestice.cz/fotoalbum/>)